

„მოგზაური“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ. ქ, № 44.

მოგზაური

სოციალ-დემოკრატიული უზრუნველყოფის გაზეთი

რედაქცია: თბილისი, ვაჟა-ფშაველას ქ.
10 საათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

№ 37.

კვირა, 9 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 37.

შინაარსი: უტოპიური ელემენტები ფედერალისტების წარმომადგენლებში, გ.—სა. კიდევ იერიში მარქსიზმის წინააღმდეგ, ლ. ახმეტელაშვილისა.—ოფიც. ცნობა. შენიშვნები, ნარისა.—დაბა-სოფლის ამბები.—სხვა-და-სხვა ამბები. „მაღალ ტაძარში მაღალია სულის კვეთბაც“, თავუ-ნასი.—ორიოდე სიტყვა ბ. ფ. გოგიჩაიშვილს, სან-დონისა. სომხის იდე-ალოგები, როგორც პროლეტარიატის ინტერესების დამცველნი, ნერსეს ისა.—მრეწველობის საკითხები, თარგმანი.—პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში, თარგმანი.—ეროვნის და საქალაქო თვითმმართველობათა კრება მოსკოვში.—ვისი ბრალია,—ბ. თეკლათელისა. ქართული მუსიკა, ფ. ქარიძისა.—განცხადებანი.

უტოპიური ელემენტები ფედერალისტების აზროვნებაში.

I.

მეცნიერული კოლექტივიზმის ერთი ნიშნობლივი თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ მან თავისი იდეალი ერთი განსაკუთრებული კლასის, სახელდობ, პროლეტარიატის ეკონომიურ ინტერესებს დაუკავშირა. თავიდანვე მარქსმა თავის „სიმბოლო სარწმუნოებაში“ ის ჩასწერა, რომ მუშათა კლასის განთავსუფლება მუშათა კლასისვე საქმეაო. მან გამოარკვია ამ კლასის ეკონომიური და პოლიტიკური მდგომარეობა, მისი დამოკიდებულება სხვა სოციალურ კლასებთან და ჯგუფებთან და იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ თვით ობიექტიური, პიროვნებათა ნებისყოფლობიდან დამოუკიდებელი პირობები უბაძგებენ პროლეტარიატს ჯერ შეითვისოს და შემდეგ ცხოვრებაში განახორციელოს კოლექტივისტური იდეალი. ამ გვარათ მან ამოავსო ის ორმო, რომელიც არსებობდა წმინდა იდეალსა და ჩვეულებრივ სინამდვილეს შორის და იმ პირველს რეალური ელფერი მისცა. ამაში მდგომარეობს ჩვენი დიდებული მოძღვარის ისტორიული ღვაწლი: ის იდეა დიალექტიური მატერიალიზმის საფუძველზე და იმის შემწეობით გარდაქმნა უტოპია მეცნიერებათ.

უტოპისტები ვერ განთავსუფლდნენ სავსებით შეთვრამეტე. საუკუნის ფილოსოფიის ნაშთებიდან. სენსიბონი, ფურიე, და ოვენიც „ადამიანის ბუნების“ განვითარებას სთვლიდნენ საზოგადოებრივი განვითარების მიზეზათ. ამიტომ ისინი ნაკლებ მნიშვნელობას აქცევდნენ ეკონომიური პირობების, ქონებრივი წინააღმდეგობების და ურთიერთობის განვითარებას. ისინი ვერ ამჩნევდნენ ცხოვრებაში იმ ობიექტიურ პირობებს, რომელსაც საზოგადოება ისტორიული აუცილებლობით ამზადებს უშაღლეს საფეხურისთვის. ნორჩი პროლეტარიატის კლასობრივ ბრძოლას ისინი ან სულ ვერ ამჩნევდნენ (სენსიბონი, ფურიე) ან და აღმაცურათ უყურებდნენ (ოვენი). ეს ასეც უნდა მომხდარიყო: ისინი თავისი იდეალების განხორციელებას ხომ მთელი საზოგადოების (უფრო ქონებიანი კლასების) საქმეთ სახადდნენ; ისინი იწოდებდნენ შეგნებული ადამიანის ბუნებას, მის განყენებულ გონებას, რომელიც ერთნაირი უნდა

ყოფილიყო კაპიტალისტისა და პროლეტარიატისათვის, ფეოდალისა და ნაყმევისთვის. მომავალი საზოგადოების წარმტაცი სურათებით ისინი ცდილობდნენ ამ მეტაფიზიკური ადამიანის მოხიბლვას. მაგრამ ეს ნანატრი ადამიანი არ გამოცხმაურა უტოპისტებს, ის სინამდვილეში არ არსებობდა, ის აჩრდილი იყო უტოპისტების აზროვნების მიერ შექმნილი... მოკლეთ რომ ვთქვათ, განსხვავება მეცნიერულ კოლექტივიზმსა და უტოპიურ კომმუნისმს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ პირველი კლასობრივ საფუძველზე დგას, მეორე კი, პირიქით, კლასთაშორისო ნიადაგზე დაყრდნობილი.

ქართველი ფედერალისტების აზროვნებაში იმ თავითვე ძლიერი იყო უტოპიური ელემენტები. ისინი თავის საქმეს ერთი რომელიმე კლასის საქმეთ კი არა, მთელი ქართველი ერის საქმეთ სახადდნენ. რასაკვირველია ფედერალისტები გზას ვერ აუხვავდნენ და ვერ უარყოფდნენ იმ ღრმა კლასობრივ ანტაგონიზმის არსებობას, რომელიც დღეს ყველასათვის აშკარაა, მაგრამ ცდილობდნენ დაეჯერებინათ ჯერ თავისი თავი და შემდეგ სხვები, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრება მართო კლასთა ბრძოლისაგან არ შესდგება, რომ არსებობს ინტერესთა ჰარმონია და რომ ისინი სწორეთ ამ საერთო ეროვნული ინტერესების გამოხატველნი და მცველნი არიან. ფედერალისტების ერთმა ორგანომ თავიდანვე ჰკითხა თავის თავს: ვინ არის დაინტერესებული ავტონომიის მოპოებაში, ვინ იბრძოლებს მის დასამყარებლათ, ვინ შევა ფედერალისტების რაზმებშიო და გადაჭრით უპასუხა: ყველა, ვისაც ქართველური გული უცემს, განურჩევლათ წოდებისა და ეკონომიური მდგომარეობისა, გელათელი ბერებისაგან დაწყებული ბათუმელ მუშებამდეო. რასაკვირველია, აქ ლაპარაკი არ ყოფილა ამ სხვა და სხვა საზოგადოებრივი ჯგუფების ინტერესებზე, აქ ლაპარაკი არ ყოფილა არც სხვა ობიექტიურ მოწინებებზე: ინტელექტს, განყენებული ქართველის ბუნებას მოწოდებდნენ, ფედერალისტები, წინ უშლიდნენ ავტონომიური საქართველოს სურათებს და დაბეჯითებით ითხოვდნენ მისგან დარწმუნებულებიყო ავტონომიის-სარგებლიანობაში. ისინი არწმუნებდნენ მათივე ფანტაზიით შექმნილ ქართველს, რომ მხოლოდ ავტონომიის საშუალებით შეიძლება საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწესრიგება საქართველოში, რომ ის სასარგებლოა საზოგადოების ყველა ნაწილებისათვის და ამიტომ იმის გულისთვის უნდა იბრძოლოს იმანაც, ვისაც კარგი საზამთროები უყვარს და იმანაც, ვინც კოლექტივისტური იდეალისთვის იბრძვის.

და როცა ჩვენ მატერიალისტური ანალიზი ვუყავით ავტონომიის მოთხოვნას, როცა დავამტკიცეთ, რომ მას სარჩულათ საკლასთაშორისო ინტერესები კი არა, კარგათ გარკვეული კლასობრივი (სახელდობ წვრილ ბურჟუაზიული) ინტერესები უძვეს, ჩვენმა მოწინააღმდეგეებმა ერთხელ კიდევ გაიმეორეს, რომ ავტონომიის ერთი რომელიმე კლასის ინტერეს-

სები კი არა მთელი ქართველობის ინტერესები მოითხოვს *). ჩვენთვის აშკარაა, რომ ფედერალისტები ცდილობენ კლასთა შორის ნიადაგზე დადგენ და ამ გარემოებით ვხსნით მათი აზროვნების უტოპიზმს.

ჩვენი მოწინააღმდეგეების ასეთი შეხედულება მათივე პოლიტიკურ მოწოდებაზე, რასაკვირველია არ აიხსნება არც იმით, ვითომც მათ ხალხის მოტყუება უნდოდეთ, არც სხვა რაიმე სუბიექტიური მოტივებით. არა, მათი ასეთი შეხედულება აუცილებლათ გამომდინარეობს იმ საზოგადოებრივი ჯგუფების ობიექტური მდგომარეობისაგან, რომლიდანაც შესდგება ფედერალისტების პარტია. იქ კი ორი საზოგადოებრივი კლასის წარმომადგენელმა იშოვა თავშესაფარი: ინტელიგენციის და წვრილი ბურჟუაზიის; ამ პარტიის ხალხიც ამ ორი კლასის სოციალ-ეკონომიურ ბუნებაზე დამოკიდებული.

წვრილი ბურჟუაზია ცვალებადი, გამოურკვეველ ბუნების კლასია. მას უჭირავს საშუალო ადგილი ორ დიდ საზოგადოებრივ კლასების გვერდით. ის ვერასოდეს ვერ დგება გარკვეულ გზაზე და ხან პროლეტარიატს, ხან მსხვილ ბურჟუაზიას ემხრობა. ბასრი კლასობრივი ანტაგონიზმი, რომელიც ჰყოფს იმ ორ დიდ კლასს—აქ, წვრილი ბურჟუაზიის სფერაში, მიჩლუნგებულია. მისი ინტერესები რავდენიმეთ უერთდება პროლეტარიატის ინტერესებს, რამდენიმეთ კი კაპიტალისტებისას; ამიტომ მის იდეოლოგიებს გონია, რომ ისინი კლასობრივ წინააღმდეგობებზე მალა დგანან. ამ მხრით არც ინტელიგენციის წდგომარეობა განსხვავდება მაინც და მაინც წვრილი ბურჟუაზიის მდგომარეობიდან. მასაც ხშირათ გონია, რომ განსაკუთრებულ კლასობრივ ინტერესებს კი არა, მთელი საზოგადოების ინტერესებს ვემსახურებო. ის ცდილობს და ამციროს და გადააფუჩჩოს წინააღმდეგობანი და რადგან ასეთი ცდა ყოველთვის გაბატონებული კლასებისთვისაა სახელდახელო, ისინიც ობიექტიურათ ამ კლასების მდგომარეობას აძლიერებენ, თუმცა, ხშირათ, სუბიექტიურათ ეს არ სურთ. ამ მხრით ჩვენი ფედერალისტები როგორც წვრილი ბურჟუაზიის და განკერძოებული ინტელიგენციის პარტია—არ წარმოადგენენ გამონაკლისს.

ცხოვრებამ იმედები გაუცრუვა ფედერალისტებს. აღმოჩნდა რომ ეფისკოპოსები და სხვა ამგვარი ელემენტები ვერაფერი მებრძოლნი არიან. ეს კიდევ ადგილი ასატანი იქნებოდა სხვა ადგილზე რომ არ ელაღატნა ბედს; ქართველმა შეგნებულმა პროლეტარიატმა უნდობლათ შეხედა ფედერალისტებს და, ავტონომია არ მოითხოვა. ეს მოვლენა ჩვენმა მოწინააღმდეგეებმა თავასებურათ ახსნეს. ისინი რასაკვირველია არ გამოდგომიან ობიექტიურ მიზეზების ძებნას, რომელიც ამ კლასის ეკონომიურ მდგომარეობაში მოიხსნება. ამის მაგიერ შექმნეს, ან უკეთ ვთქვათ, გადმოაქართულეს ძველი თეორია კრიტიკულათ მოაზრე პიროვნებისა. ფედერალისტების ლიდერების აზრით არსებობს ორნაირი სოციალური ტიპი: კრიტიკულათ მოაზრე პიროვნება, თავისუფალი, ფაქიზი გრძნობებით და სურვილებით გამსჭვალული ადამიანი და დოგმატიზმით გამსჭვალული ბრბო, რომელიც ერთხელ და სამუდამოთ გაზეპირებულ ფრაზებს უაზროთ იმეორებს. თუ მესამე დასელები ავტონომიას არ თხოულობენ, ეს იმით მოსდით, რომ ხეირიანათ არ ესმით თავისივე ინტერესები, რომ ისინი სექტანტობის წუბვში არიან ჩაფლული და ავტორიტეტების ზედგავლენისგან ვერ განთავისუფლდებიან. ჩვენ ფედერალისტებს ვერ წარმოუდგენიათ, სხვა რით აიხსნება პროლეტარი-

ატის წინააღმდეგობა თუ არა მისი სიბრყვიოთ და უჭეკრებით. და რადგან უმეცრება ადვილი მოსარჩენი ფეოდალთა, კით უმეტეს თუ ისეთი კრიტიკულათ მოაზრე [ქვემოთ] ვეფლენ, როგორც არიან ბ.ზ. გოგინაიშვილები, გ. რ.-ები და რამიშვილები, იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ პროლეტარიატსაც გაეხილება თვალები და ისიც შეუერთდება ავტონომისტების რაზმებს.

ფედერალისტების ზოგად მსოფლიო მხედველობასთან მქიდროთათა შეკავშირებული მათი შეხედულება ნაციაზე და ნაციონალიზმზე, რა არის ნაციონალიზმი, რაში მდგომარეობს მისი შინაარსი, დედააზრი? ამ კითხვებს დიდი მნიშვნელობა აქვს ფედერალისტებისათვის და ისინი იძულებულნი იყვენ გარკვეული პასუხი გაეცათ მათზე.

ჩვენთვის, «ბრმა ორტოდოქსებისათვის», ნაციონალიზმი ისტორიული კატეგორიაა: მას არ აქვს ადგილი არც პირველყოფილ, არც ფეოდალურ საზოგადოებაში, მას არ უნდა დაურჩეს ადგილი (რამდენათაც შეიძლება მომავალის გათვალისწინება) არც კოლექტივისტურ საზოგადოებაში. ის წარმავალია: ისტორიამ, ანუ უკეთ ვსთქვათ, ეკონომიურმა განვითარებამ წარმოშვა ის ერთს საფეხურზე და გააქრობს მეორეზე. მისი შინაარსი განისაზღვრება კაპიტალისტური, კლასებათ დაყოფილი საზოგადოების ურთიერთობით: ნაციონალური იდეას სხვადასხვა ნაირი აზრი და შინაარსი აქვს მიწათმფლობელთა, კაპიტალისტთა და მუშათა კლასებისთვის. ასე ვმსჯელობთ ჩვენ, «სექტანტები». „კრიტიკულათ მოაზრე“ პირები კი à la „კალამი“, რამიშვილი და ჩ.„. რასაკვირველია, ვერ შეურიგდებოდენ ასეთ შეხედულებას. ერთმა მათგანმა გვაუწყა რომ „სამშობლოს სიყვარული... არის საერთო გრძნობა და როგორც ასეთი, სდგას კლასობრივ ფსიხოლოგიაზე მალაო“. მეორემ, სახელდობ ბ. კალამმა კითხა თავის თავს, რა საფუძველი უძევს ნაციონალიზმს, რა ქმნის ეროვნებასო და გადაქრით უპასუხა: „ნაციონალიზმს, ეროვნებას, გარდა სიყვარულისა, სხვა არავითარი საფუძველი არა აქვსო“, ხოლო „ეროვნებას, ეროვნულ გრძნობებს, ეროვნულ პრინციპს სიყვარული ქმნისო“ (ცნობ. ფურც. 2783). ამ გვართ ფედერალისტების ბელადი ეროვნების და ნაციონალიზმის გენეზისის და ახსნას საზოგადოებრივ პირობებში კი არ ეძებს, არამედ ადამიანის შინაგან ბუნებაში. მაგრამ სიყვარული არ არის ისტორიული მოვლენა: ის, როგორც სიმშაილის გრძნობაც, ბუნებისგან აქვს ადამიანს ჩანერგილი და ისტორიაში ნაკლებათ იცვლება. თუ ნაციონალიზმი და ნაცია სიყვარულის პროდუქტებია, როგორ ავხსნათ ის გარემოება, რომ პირველყოფილ საზოგადოებაში, ველურ ხალხებში არ არსებობს არც ერთი და არც მეორე, მიუხედავათ ამისა რომ სიმშაილას და სიყვარულს იქ უფრო მაგრათ აქვს გადგმული ფესვები, ვიდრე კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, სადაც საზოგადოებრივი ინსტინქტი მიჩლუნგებულია მეტოქეობის და ბრძოლის წყალობით, სქესობრივი და დედობრივი სიყვარული კი ხშირათ დამახინჯებულია. რას გვიპასუხებენ ამზე „კრიტიკულათ მოაზრე“ ფედერალისტები? შეიძლება იმათ გვითხრან, რომ ნაციონალიზმი სიყვარულის კი არა, სიყვარულის განვითარების პროდუქტიაო. მაშინ კი საკითხავია, რა იწვევს ამ განვითარებას, სად არის მიზეზის მიზეზი?

მაგრამ საქმეც იმაშია, რომ ასეთი წინააღმდეგობა მიუწდომელია ჩვენი კრიტიკულათ მოაზრე „ბელადებისთვის“: მათთვის ნაციონალიზმი ზეისტორიული კატეგორიაა, რომელიც არსებობს მას შემდეგ, რაც ღმერთმა ადამს და ევას ერთი მეორეს სიყვარული ჩაუნერგა და იარსებებს, სანამ „მეორეთ მოსვლა“ ჩვენ ამ ქვეყნიურ ცხოვრებას ბოლოს არ მოუღებს.

*) იხ. გ. რ.: „კიდევ თვითმართველობის შესახებ“ „ცნ. ფურც.“ 19 აგვისტ. 1905 წ.).

ქიდეზ იერიში მარქსიზმის წინააღმდეგ.

მოგვხსენებთ, „მოგზაურის“ მკითხველნო, რომ ყოველ ბურჟუაზიულ იდეოლოგს თავის მოვალეობათ მიაჩნია მარქსიზმის „კრიტიკის ქარ-ცეცხლში“ გატარება. ამათ მიზანში ამოუღიათ ჩვენი მოძღვრება და სიტყვით თუ წერით — ჟურნალ-გაზეთებში თუ მრავალტომიან წიგნებში ყოველად უდიერათ ეპყრობიან მას. ისე ხელს როგორ გაიქნევენ, ისე როგორ იტყვიან რასმე, რომ მარქსიზმი ლაფში არ ამოსვარონ. ბურჟუაზიულ იდეოლოგების ამ გვარი საქციელი დასავლეთ ევროპიელების ლიტერატურაში, როგორც წინადაც ვსთქვით, ახალი ამბავი არ არის; მათი კრიტიკა ისეთივე ხნიერია, როგორც თვით მარქსიზმი. ახლა, რამდენათაც მარქსის მოძღვრებამ ცხოვრებაში ნიადაგი მოიპოვა, რამდენათაც მის მიმდევრები რიცხვით გამრავლდნენ, რამდენათ ისენი ბურჟუაზიულ კლასისთვის საშიში და შემადრწუნებელი შეიქმნენ, იმდენათვე უკანასკნელ კლასის იდეოლოგების მიერ მარქსიზმის კრიტიკა ხშირი და ენერგიული შეიქმნა. დასავლეთ ევროპაში მარქსის მოძღვრების მიმდევარი პარტიები, როგორც აუცილებელათ მოსალოდნელია, პარლამენტებში მალე უძლიერესი პარტიები იქნებიან. ამათი პოლიტიკურ ძალის გოლიათური ზრდა-განმტკიცება საპარლამენტო კანონმდებლობაში, პოლიტიკურ და პროკუსიონალურ ორგანიზაციების განვითარება, პროლეტარიატთა შორის სოლიდარობის გაღვივება ბურჟუაზიულ პარტიებს და მათ დამქაშ იდეოლოგებს შიშის ზარს სცემს. აქნობამდე დაქსაქსული და დანაწილებული სხვა და-სხვა ბურჟუაზიული პარტიები, სხვა-და-სხვა ეკონომიურ და პოლიტიკურ ინტერესებით, ერთდებიან, კავშირდებიან, მხარმხარს უჭერენ და მედგრათ გამოდიან, კომუნალურ თვითმართველობაში თუ პარლამენტში, საერთო მტერთან (სოციალ-დემოკრატებთან) საბრძოლველათ. გავიხსენოთ მაგალითისათვის თუნდაც გერმანიის ბურჟუაზიული პარტიების პარლამენტში და ლანდტაგებში მოქმედება, როგორ ხელ-ხელ ჩაკიდებულნი იბრძვიან დღევანდელ კაპიტალისტურ წეს-წყობილების უარ-მყოფელ—სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ. და ეს ხდება არა მარტო გერმანიაში, არამედ ყველა პარლამენტარულ სახემწიფოებში, საცა კი სოციალ-დემოკრატული პარტია ძლიერ ოპოზიციონურ ძალას წარმოადგენს.

მაგრამ ბურჟუაზიული პარტიების ამგვარი ფაქური უნაყოფოა—ის დრო ძალიან შორს აღარ არის, როცა ევროპის სახემწიფოებში სოციალ-დემოკრატია ხელთ იგდებს პოლიტიკურ ღიქტატურას.

ჩვენში რალას ვხედავთ? არსებითათ აქაც იმასვე, რაც ევროპაში, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ კლასთა ბრძოლა იქ დიდი მაშტაბით ხდება, აქ კი პატარათი. კაპიტალისტურ წარმოების წესის განვითარებამ ჩვენშიაც, როგორც აუცილებელი იყო, მთელი საზოგადოება ორ კლასათ გაანაწილა: ბურჟუაზია და პროლეტარიატი, რომელთა შორის გაჩენილია დაუნდობელი ბრძოლა. ბურჟუაზიამ ჩვენშიაც, როგორც სხვაგან, თავის მფარველ-მოსარჩლე იდეოლოგები გამოჩეკა, რომელთაც თავისებურათ აჭრიქინებს. უკანასკნელნიც თავიანთ მხრივ არ ზოგავენ არავითარ ძალას, ოღონდ კი პირველთ რიგის მფარველობა გაუწიონ, თავიანთ მომავლინებელ კლასის ინტერესები დაიცვან. მიზნის მისაღწევათ ხან ფილოსოფიას მიახტებიან, ხან სხვა მეცნიერებას, თუ საქროა-თეოლოგიასაც კი, ოღონდ ბურჟუაზიულ წეს წყობილების უარ-მყოფელი კლასის (სოციალ-დემოკრატის) მოძღვრება და მათი იდეოლოგები დააფლონ, სახელი გაუტეხონ, არარათ გაზხადონ. ჩვენ საყვარელ ბურჟუა-იდეოლოგების ამგვარი თავაზიანობა დღეს ჩვენებურ პროლეტარიატისთვის თითებზე

ჩამოსათვლელი აღარ არის; ხედავს პროლეტარიატი თავის წინ ამართულ ბურჟუაზიულ კლასს თავის გაწეკვილ ჟურნალ-გაზეთებით, საცა თითქმის ყოველ დღე „მარქსისტული“ აკრიტიკებენ“ მის სასიცოცხლო პროგრამას. და ჩვენს ჩვენს მე ჩვენგანი გაბედავს და ამ ჯურის ვაქტატონებს ბურჟუა-იდეოლოგების სახელით მონათლავს, მაშინვე მედიდურათ განრისხდებიან და საპასუხოთ ლანძღვის ქაფით გადობრდებიან. ამ რამდენიმე ხნის წინათ ჩვენ „მოგზაურის“ მე-28 ნომერში გავედეთ და „ცნობის-ფურცლის“ ერთ მეფელეტონეს ბ. გ. კ. ბურჟუაზიული იდეოლოგი ვუწოდეთ. ამ ამბავს ისე გაუცეცხლეთა ბ. გ. კ., რომ დავთრები სულ მთლათ არევიდა და მოყოლია იმავე გაზეთის 28 სექტემბრის ნომერში „ფილოსოფიურათ“ ბოღვას. თუ რა მარგალიტები გამოაგოგმანა ბ. გ. კ.-მ, ამაზე „მოგზაურის“ მკითხველებს შემდეგში მოველაპარაკებით. ახლა მხოლოდ ერთ რასმე შევნიშნავთ თვით ბ. გ. კ.-ს: კერძო ცხოვრებიდან უაქტების გამქლავება თუ საკადრისი იყოს, ჩვენც ერთხელ თქვენსავით ნამუსზე ხელს ავიღებდით, და თქვენ ცხოვრებიდამ ბევრ რასმე გამოვფენდით საზოგადოების წინაშე; მაგრამ ჩვენ ამას არ ვიკადრებთ, რადგან ამნაირი საქციელი ჯერ თავის თავის და მერე მკითხველის შეურაცხყოფათ მიგვანინა.

დავუბრუნდეთ ისევ ჩვენ საგანს. ჩვენი მოწინააღმდეგეები ჯერ მოგვდგნენ და მარქსის და კაუცკის ციტატებით ზურგზე მტვერი აგვადინეს, ე. ი. მარქსის და კაუცკის აზრები მარქსის და კაუცკის სიტყვებითვე გააბაზილეს. ეს აღარ გვაკმარეს და ახლა სხვაგვარი სარმა გამოგვკვრეს. აიღეს და ერთ თავიანთ ორგანოში, სახელდობ გაზეთ „ივერიის“ მე-175 ნომერში ელუარდ ბერნსტეინის წერილით ერთი უშველებელი, ათსვეტიანი, ფელეტონი გამოქედეს, რომელშიაც ავტორი „არღვევს“ მარქსის სხვა-და-სხვა თეორიულ მოსაზრებებს, როგორიცაა მაგ. კაპიტალის კონცენტრაცია, გაღატაკების და კრიზისების თეორია. ამავე წერილში ედ. ბერნსტეინი კაუცკის „ერფურტის პროგრამას“ აბათილებს.

ელუარდ ბერნსტეინი თავის უკანასკნელ წერილში ახალს არას ამბობს. ამ წერილში მოყვანილი მარქსის და კაუცკის საწინააღმდეგო მოსაზრებანი უკვე ასჯერ და ათასჯერ გამოთქმულა ბურჟუაზიულ ეკონომისტების მიერ მრავალ ტომებში, უთვალავ ჟურნალ გაზეთობაში, ასე რომ ბერნსტეინმა ახალი ვერაფერი აუწყა ვერც საზოგადოებას და ვერც თვით კ. კაუცკის.

გარდა ამისა განა თვით ბ. ბერნსტეინი ამ თეორიულ საკითხებს პირველათ ეხება? არა, ის დიდი ხანია რაც მარქსიზმის კრიტიკას შეუდგა და ამ სოციალ-დემოკრატმა (?) სოციალ-დემოკრატის მოძღვრების კრიტიკას შეალია თავისი ძოლონე. რასაკვირველია არც ორტოდოქსებს ეძინათ და ბერნსტეინის ყოველ კრიტიკას საწინააღმდეგო კრიტიკითვე უბასუხებდნენ. არას ვიტყვით ბერნსტეინის დებატების შესახებ პარტიეტაგებზე, სადაც ბერნსტეინის არგუმენტაციებს ყოველივე გასავალი მოუსპეს. რამდენიმე წიგნი დაწერილა რევიზიონისტების საწინააღმდეგოთ (კაუცკის, ბებელის, პარვეუსის, ლიბკნეხტისა და სხვებ.), ბევრიც დაწერილა ჟურნალ-გაზეთებში და ურიცხვა სიტყვაც წარმოთქმულა ბერნსტეინიზმის წინააღმდეგ გერმანიის ქალაქებში, სახალხო კრებებზე. მაგრამ ყველა ამავებს არ დასჯერებია ბერნსტეინი და ხელ-ახლათ დაუწყია კაუცკის „ერფურტის პროგრამის“ და მარქსის კრიტიკა.

ახლა ელუარდ ბერნსტეინის საპასუხოთ მოკლეთ ვიტყვით მხოლოდ იმას, რაც ასჯერ და ათასჯერ თქმულა და დაწერილა რევიზიონისტების წინააღმდეგ ცნობილ ორტოდოქს მარქსისტების მიერ.

გაზ. „ივერიაში“ მოთავსებულ წერილში ბერნსტეინი გვერდს უვლის მარქსის ღირებულების თეორიას და ისტორიულ მატერიალიზმს და მხოლოდ პატარა კრიტიკულ შენიშვნით კმაყოფილდება. შემდეგ გასადის მისგან მრავალჯერ წამებულ დოქტრინებზე; კაპიტალის კონცენტრაციაზე, გაღატაკების და კრიზისების თეორიაზე.

ჩვენ აქ პირველ ორ თვისის (ისტორიულ მატერიალიზმს და ღირებულების თეორიას) არ შევეხებით, ამაზე თუ შემთხვევა მოგვეცა მკითხველებს შემდეგში მოველაპარაკებით; კაპიტალის კონცენტრაციაზე და გაღატაკების თეორიაზე სულმოკლეთ ვიტყვით, რადგან ჩვენ ამ საკითხებზე ორტოდოქსების აზრი „მოგზაურის“ მე-№ 4, 6, 28 და 32 ნომრებში გვქონდა გამოთქმული, ხოლო კრიზისების თეორიაზე კი ცალკე წერილში ვილაპარაკებთ, ვინაიდან დასახელებულ თეორიაზე, რევიზიონისტები წერილობით ლეგენდარულ ხმებს ავრცელებენ.

ა) **კაპიტალის კონცენტრაცია.** ბერნსტეინის მიერ კაპიტალის კონცენტრაციაზე საწინააღმდეგო არგუმენტაციები იმის გამოთქმულია, რომ კლასობრივი დიფერენციაცია ისე სისწრაფით არ ხდება, როგორც იგი განმარტებულია მარქსის კაპიტალში, ვინაიდან საშუალო კლასი წვრილი გლეხობა და წვრილი ინდუსტრიული ხელოსნები ჯერ კიდევ ბლომათ არიან და შემდეგშიაც იქნებიან, ესენი კი კლასობრივ ანტაგონიზმს აყუჩებენ, კაპიტალის კონცენტრაციას აფერხებენ. რომ ნათლათ გავიგოთ ბერნსტეინის აზრის სიყალბე, საჭიროა მარქსის დედა აზრი „კაპიტალის კონცენტრაციაზე“ მოკლეთ მაინც მოვიყვანოთ. მარქსი ამბობს: რამდენათაც ეკონომიური ცხოვრება ვითარდება, იმდენათ ქონებრივი სიმდიდრე მინორიტეტის (უმცირესობის) ხელში გროვდება, დიდი მაიორიტეტი (უმრავლესობა) კი ღარიბდება, ხელიდან ეცლება საწარმოვო იარაღები, და ეს უმრავლესობა იძულებული ხდება თავის სამუშაო ძალის გაყიდვით ირჩინოს თავი; ერთი სატყვიით, რაც დრო გადის, იმდენათ მასსა (უმრავლესობა) უმცირესობადამ ეკონომიურად დამოკიდებული ხდება. აი, მოკლეთ მარქსის კაპიტალის კონცენტრაციის დედა აზრი. და მერე განა ეს (კაპიტალის კონცენტრაცია) სტატისტიკურ ცნობებით კი არ არის დამტკიცებული!

ჩამოვწერ 1900—1901 „Neue zeit“-ში მოყვანილ სტატისტიკურ ცნობებს.

გერმანიის მცხოვრებთა შეძლების დაგვარათ დანაწილება:

	საერთო	ინდუსტრიაში.
a) დამოუკიდებელი (შედლ. კლას.	0,74%	0,83%
b) საშუალო კლასი	31,32 ,,	14,58 ,,
c) შეუძლებელი კლასი	14,63 ,,	16,04 ,,
პროლეტარიატი	53,31 ,,	68,55 ,,

როგორც ვხედავთ, გერმანიის სახემწიფოს ემართველ-კაპიტალისტთა კლასი გერმანიის მცხოვრებ ერთ სრულ პროცენტსაც არ შეადგენს, მაშინ როცა დაქირავებულ მუშათა (პროლეტარიატის) რიცხვი მცხოვრებთა უმრავლესობას შეადგენს; თუ რომ ამ რიცხვს დაუმატებთ შეუძლებელ კლასთა რაოდენობასაც, რომლებიც თავიანთ ეკონომიურ მდგომარეობით არაფრით არ განსხვავდებიან პროლეტარებისაგან და მხოლოდ მთავრობის სტატისტიკოსების მიერ განგებ გამოყოფილი არიან, ყველა მცხოვრებთა ორ მესამედზე მეტს შეადგენენ. ინდუსტრიაში პროლეტარიატი მცხოვრების ორ მესამედზე მეტია თუ ამათ რიცხვს შეუძლებელ კლასსთა რაოდენობა დაუმატეთ, მაშინ ორივენი ყველა მცხოვრებთა ოთხ მეხუთედზე მეტი იქნება, **თითქმის 85 პროცენტი.**

როგორც სჩანს კაპიტალს კონცენტრაცია, ე. ი. უმცირესობის გამდიდრება და უმრავლესობის გაპროლეტარება

ფაქტიურათ ხდება. თუ ამას იქით ეკონომიური განვითარების ტენდენცია ძველ გზას შესცვლის, თუცა ვერცხვობით არავითარი საბუთი არ გვაქვს რომ ასე ვიფიქროთ, მაშინ გამარჯვება ბერნსტეინისკენ იქნება და ჩვენ სხვა აღარა დავგრძელებ-რა, რომ სამართლის წინ მოწიწებით ქედი მოვიხაზროთ. მანამდის კი გულადათ ვიტყვი: კაპიტალის კონცენტრაცია ხდება ისე, როგორც ეს „კაპიტალში“ გარკვეული.

ბ) **გაღატაკების თეორია** როგორც ბერნსტეინს წარმოუდგენია, ვითომ პროლეტარიატი რაც დრო გადის თან და-თან უფრო ღატაკდება, ბეჩავდება, ზნეობრივად და ფიზიკურათ დაბლა ეშვება არა დროს არც მარქსს და არც მის მიმდევრებს არ ესმოდათ. აი როგორ უნდა ვუყუარებდეთ ამ თეორიას: კაპიტალის იმანენტიური კანონია, რომ ღირებულება გაიდიდოს, უმრავლესობა გაღატაკოს, გააპროლეტაროს, დამოკიდებული გახადოს. ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ ამ გვარი დამოკიდებულობა დღითი-დღე იზრდება, იზრდება ამასთან ერთად მასის ცხოვრების უიმედობა. მეორე მხრივ იზრდება მუშათა ორგანიზაციები, მუშათა კლასის შეგნება, რომლებიც განწირულათ იბრძვიან დღევანდელ წეს-წყობილების დასაწრევათ. კაუტსკი ამბობს: მართალია კომინისტურ მანიფესტში კაპიტალისტურ წარმოების დამაბეზაველი მომენტები უფრო აშკარათ იხატება, ვიდრე კაპიტალში, მაგრამ ეს არ არის პრინციპიული განსხვავება, ეს მხოლოდ იმის დასამტკიცებელი სააუთია, რომ მარქს-ენგელსმა ფაქტიურ პირობებს ანგარიში გაუწიესო... აქ არავითარი აზრთა წინამდევობა არ არის მანიფესტსა და კაპიტალის შორის (თუ არსებობს წინააღმდეგობა მხოლოდ ფაქტებში- 1847 წ., როცა კომუნისტური მანიფესტი დაიწერა, მაშინ მუშა მართლა პაუპერი (ღატაკი) იყო, პროლეტარიატს დეგრადაცია ემჩნეოდა; მაშინ ჯერ არ არსებობოდა ათი საათის სამუშაო დღე, მუშათა მოძრაობა მხოლოდ მაშინ ჩაისახა პირველათ და აი ამისათვის მარქს-ენგელსმა სრულიათ სამართლიანი აზრი გამოთქვეს. დიახ, თანამედროვე ეკონომიურმა განვითარებამ, სტატისტიკამ, განსაკუთრებით შემოსავლისამ მარქსის გაღატაკების თეორია აბსოლიუტურათ დაამტკიცა.

ლ. ახმეტელაშვილი.

მ ო ზ ი ც ი ა ლ უ რ ი ც ნ ო ბ ა .

2 ოქტ. პეტერბურგში გამოასვენეს გვამი მოსკოვს უნივერსიტეტის რექტორათ ყოფილის თავ. ტრუბეცკოისა დიდის მთავრის, გლენე პავლეს ასულის სახელობის კლინიკიდან, რომელიც კიროჩნი ქუჩაზე იმყოფება. გვამი ნიკოლოზის სადგურზე უნდა მოესვენებინათ. რადგანაც გავიგეთ, რომ დემონსტრაციის მოხდენას აპირობდნენ, წინდაწინვე ყოველი ზომები ვიხმარეთ წესიერების დასაცვლად. კუბოს რამდენიმე ათასი სტუდენტი, კურსისტა და მუშა მისდევდა. წესიერებას იცავდნენ თვით სტუდენტები, რომელთაც წრე გაეკეთებინათ. კორტეჟს განცალკევებით მისდევდა დიდი ჯგუფი მოწაფეთა და მუშებისა. სუფოროვის პროსპექტზე რომ გავიდნენ, ამ ჯგუფში მარსელიეზის სიმღერა დაიწყეს. ამასთანავე ერთმა მათგანმა დანით მსუშუქად დასჭრა ფეხში ჟანდარმის ოფიცერი. სტუდენტებისა და პოლიციის თხივებით მარსელიეზას სიმღერა შესწყვიტეს, მაგრამ ზნამენის მოედანზე კვლავ მარსელიეზას ხმა გაისმა. როდესაც თავადის გვამი ვოგზლის ეზოში შეასვენეს ზნამენის მოედანზე მოისმა სტვენა-ყვირლის ხმა, იქვე ვიდაც უცნობმა რევოლველი დასცალა, თუცა ვნება არავისათვის მოუტანია. ამის გამო ცხენოსანი პოლი-

ცივლი და ჟანდარმები იძულებულნი შეიქმნენ ხალხი გაეფანტათ. ჟანდარმებმა ხმლები იშოშვლეს, მაგრამ კი არ უხმარ. ნათ. როდესაც მატარებელი წავიდა, რომელზედაც ტრუბუცკოს გეგმი ცხენა, გაგილიდენ გამობრუნებულმა ხალხმა — ასე ორი ათამდე კაცმა — კლავ მარსელიეზა შემოძახა და ნევის პროსპექტისკენ გასწია. ზნამენის მოედანზე ერთი ნაწილი კი ისევ დემონსტრაციულად მიდიოდა ქუჩაზე, მღეროდა და წითელ დროშებს აფრიალებდა. გამოწვეულმა ცხენოსანმა ჯარმა, პოლიციელებმა და ჟანდარმებმა ხალხი დაფანტეს. ყაზანის ტაძართან ხალხმა პოლიციასა და ჟანდარმებს დაუშინა ქვები, ჯოხები, ცოცხები და სხვა ამგვარები. პოლიციის ხიდთან ჟანდარმთა დივიზიის ერთ აფიცერს ქვეითავი გაუტყხეს. ამათ გარდა ქვეით დაშავებულ იქნა 7 ჯარისკაცი ამავე დივიზიონისა. ნევის პროსპექტიდან დემონსტრანტები, ჯგუფ ჯგუფად უნივერსიტეტისაკენ წავიდნენ, გაიარეს სასახლის ხიდი და უნივერსიტეტთან მოგროვდნენ და უნივერსიტეტის შენობაში შესვლასა სცდილობდნენ. აქა-იქ გამოჩნდა წითელი დროშები, ხალხი უსტვენდა, ხოლო, როცა მიმავალი პოლიციელები დაინახეს, ყიჟინა დასცხეს და ქვები დაუშინეს. ორ გარადავის თავი გაუტყხეს. ცხენოსანი პოლიციელები იძულებულნი შეიქმნენ ხმლები ეშოშვლებინათ და ხალხი დაეფანტათ, ხალხის ერთი ნაწილი კი უნივერსიტეტის აუდიტორიაში შეცვინდა. მძიმედ დაშავებული არავინ აღმოჩნდა, ხოლო ზოგიერთა დაშავებულთა საჩივრისა გამო გამოძიება სწარმოებს.

სხვა და სხვა ამბები.

უკანასკნელ კრებაზე კობეკოს კომისიამ თერთმეტი ხმის უმეტესობით ოთხის წინააღმდეგ დაადგინა, პრესის საქმეების შესახებ დღევანდელი მთავარი გამგეობა დასტოვონ და შესცვალონ მხოლოდ მისი ფუნქცია. რადგანაც წინასწარი ცენზურის მოსპობით ყურის გდება საქირო აღარ იქნება, საქაროა მხოლოდ თვალყური ადევნოს სისხლის სამართლის ახალ კოდექსს დანაშავეთა სასამართლოში მისაცემათ. პრესის ყურის საგდებლად განზრახულია 42 ქალაქში დაარსონ სხვა და სხვა დაწესებულებანი და დააყენონ კაცები. დაწესებულებებს დაერქმევა კომიტეტები, კაცებს — ინსპექტორები. კომისიის აზრით, პრესის დანაშაულობისთვის ერთი წლის ხანგასულობა უნდა დაინიშნოს. პერიოდულ გამოცემებში ხელმოწერილ წერილების პასუხს აგებენ ავტორები და რედაქტორები. სარწმუნოების წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულობა გარდაცემა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს, დანარჩენნი — სახელმწიფო სასამართლოს. კომისიის გამოკვლევიანი წარედგინება მინისტრთა საბჭოს, შემდეგ საბჭო წარუდგენს სახელმწიფო სათათბიროს.

— კავკასიის ნამესტნიკმა ნება დართო პ. მირიანაშვილს ქ. ტფილისში ქართულ ენაზე გამოსცეს ყოველ დღიური გაზეთი. გაზეთს სახელად „პატარა გაზეთი“ ერქმევა.

— რკინის გზის აგებტების მოსამზადებელ სკოლაში ამ დღებში მოვიდა რამდენიმე მღვდელი და სკოლაში მიღება სთხოვა. სასწავლებლის გამგემ მოხუც მღვდლებს უარი უთხრა, ახალგაზრდა მღვდელი გ. ოქროპირიძე კი მიიღო.

— კავკასიის რკინის გზის გამგეობა გზათა მინისტრის წინაშე უშამდგომლობს; მიეცეს მას სესხათ 75 ათასი მანათი იმ მუშების დასაჯილდოვებლად, რომელთაც უკანასკნელ გაფიცვაში მონაწილეობა არ მიუღიათ.

— ბალახანაში, 6 ოქტომბერს, ნავთის მწარმოებელთა საავადმყოფოს ეზოში მუშებმა ნავის ქვეშ იპოვეს ორი გა-

ტენილი ყუმბარა მაკედონიის ტიპისა, ამის შემდეგ ჟანდარმებმა მთელი ეზო გაჩხრიკეს და მიწაში ჩაფეხულ დედელი პატრონები და თოფის წამალი იპოვეს.

— არეულობის გამო, ქუთაისის გუბერნატორის განკარგულებით, ქიათურაში ჯარი გაიგზავნა.

— მკითხველებს ესომებათ, რომ ამ რამდენისამე ხნის წინათ მუშტიდში ვილაცამ რევოლვერით დასჭრა მეთე საპოლიციო ნაწილის უბნის ზედამხედველი სანიკიძე. სანიკიძე მაშინ ქრილობას გადაჩა. გუშინ, 7 ოქტომბერს, სანიკიძეს ყუმბარა ესროლეს. დილის 10 საათსა და 20 წუთზე სანიკიძე სადოვოი ქუჩით მიდიოდა პოლიციის მე-10 ნაწილში. როცა იგი მადერის ასოთ-ჩამოსასხამ ქარხანას გაუსწორდა, ვილაცამ გადისროლა ყუმბარა, რომელიც სანიკიძიდან რამდენიმე არშინის მანძილზე გასქდა. ერთი ნატეხი სანიკიძეს ყბაში მოხვდა და დაჭრა. სანიკიძეს დაუნახავს, რომ ყუმბარის მსროლელი მანდენოვის სახლის ეზოში შევარდნილა, ამიტომ დაედევნა და ორჯელ ესროლა რევოლვერი, მაგრამ ააცდინა. უცნობი მალე დაიშალა. ყუმბარამ დაჭრა შემთხვევით გამკლელი ერთი დედა-კაცი, ხოლო მეორეს ტანისამოსი შემოახნია. ახლო სახლების ფანჯრები მთლათ მიღეწ-მოღეწა. სხვა უბედურება ყუმბარის გადასროლას არა მოყოლია. ეს ამბავი მწრაფელ გაიგო პოლიციამ, გაჩნდა ჯარი და მთელი უბანი დაიჭირა. ექვი მიიტანეს ერთ მედუქნესთან მყოფ ორ კაცზე და დააპატიმრეს.

— როგორც გორიდან გვატყობინებენ, იქ 5 ოქტომბერს შეგზპყრიათ სადგურ სუმბათოვის ტელეგრაფის მოხელე იროდიონ ხმალაძე, რომელიც პროპაგანდას ეწეოდა ჯარში.

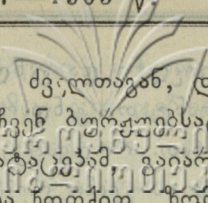
— ხმა დადის, რომ ამ დღეებში სოფ. აღში სასიკვდილოთ დაჭრეს ადგილობრივი მეფახზე და მემამულე ბატონკა ჯანაოვი.

— პეტერბურგის გრადნაჩალნიკისაგან: «3 ოქტომბერს გაფიცვები დაიწყო სტამბებში მოსკოვის ასოთ-ამწყობებისათვის თანაგრძნობის გამოსაცხადებლად და მათ მოთხოვნების გასაყვანად. ბევრგან თვითონ მესტამბეებმა ითავეს მუშაობის აღკვეთა. ოფიციალურ გამოცემების სტამბები პოლიციის დაცვის ქვეშ მუშაობენ. გაფიცულები წესიერად იქცევიან.

4 ოქტომბერს, დილის 7 საათ. ექსპედიციის მუშებმა გაავსეს ეზო და რიუსკი პროსპექტის ახლო-მახლო ადგილები. აღმინისტრაციამ უთხრა: ან მუშაობა დაიწყეთ, ან აქედან წადითო. ხალხი არ იშლებოდა. ქვეითების ერთმა როტამ გააძევა იგინი ეზოდან, ათი მუშა დაშავდა და ექსპედიციის საავადმყოფოში დააწვინეს. ქუჩაში ხალხი გაჰფანტა ცხენოსანმა და ქვეითმა პოლიციამ.

4 ოქტომბერს, დღის 12 საათ. ნევას გემების საშენებელ ქარხნის მუშებმა მუშაობა აღკვეთეს და ქუჩებში გამოვიდნენ. ერთმა ნაწილმა, ასე 300-მდე კაცმა, რევოლუციონიურ სიმღერებით, ძალით შეაწყვეტინა ამხანაგებს საქმე სამს მეზობელ ფაბრიკაში. ცხენოსან პოლიციასა და ყაზახ-რუსებს ქვებითა და რევოლვერების სროლით მიეგებენ მუშები. ერთი შენობის ნანგრევიდან რამდენჯერმე გაისროლა ვილაცამ ტყვია. ყაზახ-რუსებმაც გაისროლეს. როცა მოსალამურდა, მუშებმა ჩამატკრიეს 30 ფანარი და არაყის დუქნის განადგურება მოინდომეს. მუშების გაფანტვის დროს მსუბუქად დაშავდა ქვებით ორი აფიცერი, ერთი ყაზახ-რუსი და მძიმედ დაიჭრა თავში ერთი ურიადნიკი; მსუბუქათ დაშავდნენ აგრეთვე ზოქაულის თანაშემწე და გოროდოვოი.

6 ოქტომბერს ასოთ-ამწყობებმა შესყვიტეს გაფიცვა და 7 ოქტომბერს დილით განაახლეს მუშაობა.



ნ ოქტომბერს დილით სახელმწიფო ქალაქების ექსპე-
დიციის შენობის ეზოში შეიკრიბნენ წინა დღით გაფუცული
ასოთ-ამწყობები და არ უშვებდნენ დანარჩენ მუშებს სახე-
ლოსნობებში სამუშაოდ. მიუხედავად იმისა, რომ მმართვე-
ლის თანაშემწე ემუდარა, ხელს ნუ შეუშლიათ მუშაო-
ბის მსურველებსო, მუშები თავისას მაინც არ იშლიდნენ.
მაშინ შეიყვანეს ერთი როტა სალდათი ეზოში, აფიცრება
უბრძანა ხელში თოფები მოემზადებინათ და გაემძებინათ
ეზოდან მუშები, ატყდა ჩოჩქოლი, მუშები ვერ გაეტივნენ
ეზოს ვიწრო ქიშკარში და რამდენიმე, სახელდობრ, სამი
მსუბუქად გაიკაწრა, 6 ფეხება ქვეშ მოჰყვა და გაითელა,
ორი დაშავდა. ყველა დაქრილი ექსპედიციის საავადმყოფოში
იმყოფება. საღამოს 4 საათზე, ექსპედიციის შენობაში შესდვა
სხდომა მუშების დელეგატებისა საპენსიო კასის საკითხის შე-
სახებ. ხვალ გააგრძელებენ სხდომას. გამოკიდულია განცხა-
დება, რომოითაც ხუთშაბათისთვის მუშაობაზე უნდა იყვნენ.

მ ე ნ ი მ ე ნ ე ბ ი.

I.
ხ მ ო ს ნ ე ბ უ ი.

29 აგვისტოს უბედური ღამე დაუფიწყარი იქნება ჩვენ სა-
ზოგადო ქრონიკაში. დაუფიწყარია იგი იმ ღამეს დანთხეული
უმანკო სისხლი; დაუფიწყარია როგორც ერთი უბედური, მაგ-
რამ ჩვენი დროის დამახასიათებელი მოვლენა; დაუფიწყარია,
როგორც უმწვერვალესი სისასტიკის ნიმუში და ყველა ეს მხა-
რები იმდენათ საინტერესო და ღირს-აღსანიშნავია, რომ ყოველ
მათგანზე შეიძლება მთელი გამოკვლევას დაწერა, მაგრამ დღეს
ამ მხრიდან კითხვას ვერ მივუდგებით. კიდევ რომ მოხერხდეს
ჯერ მაინც შეუძლებელია ამაზე გულ-დამშვიდებით ლაპარა-
კი. ჯერ კიდევ ყველას თვალწინ გვიდგას ეს საშინელი შემ-
თხვევა, და არა მგონია ბევრი ჯერაც დარწმუნებული იყოს
მის სინამდვილეში. და თუ კი რასმე გვეუბნება ამის შესახებ
ჩვენი გონება მხოლოდ იმას, რომ დღესაც და ხვალაც 29
აგვისტოა. ამიტომ თუ ამ უბედურ დღეზე ჩამოვადგეთ ლაპა-
რაკი არა იმისთვის, რომ ჩვენი სუსტი კალმით პატივი ვცეთ
და მოვიგონოთ უდროვით დაკარგულნი—სად არის ისეთი
კალამი, რომელსაც ღირსეულათ შეეძლოს უმანკო მსხვერ-
პლთა შემკობა! მათი შემკობი ჯერ მაინც მხოლოდ მათივე
უმანკობაა და შევწყვიტოთ ამაზე. აქ ჩვენ გვინდა მხოლოდ
ერთ-ერთ მასთან დაკავშირებულ მოვლენას მივაქციოთ ყუ-
რადლება. მთელი საზოგადოება შეაშფოთა ამ „სისხლის ლა-
მემ“ და ვისაც როგორც შეეძლო ისე გამოსთქვა თავისი მწუ-
ხარება და თანაგრძნობა. სხვათა შორის ჩვენმა „ქალაქის მა-
მებმაც“ ერთი მხრით ამ უმანკო მსხვერპლთა პატივსაცემათ,
მეორე მხრით კიდევ იმ პირობებზე ყურადღების მისაქცევათ,
რომელთაც იგი გამოიწვიეს და უკანასკნელთა დასაგმობათ,
გადაწყვიტეს სამსახურიდან გადადგომა და თან განმარტეს,
რა მიზნით საჭიროთ, რომ ხელ-ახლა შესაძლებელი გახდეს
ქალაქის თვითმართველობაში მოღვაწეობა. როგორც ეს გა-
დაწყვეტილება, ისე მათი მოთხოვნანი მეტათ სასიამოვნოთ
დავირჩა, რადგან ვფიქრობდით, რომ ეს იყო კეთილშობი-
ლური გრძნობის ნაყოფი; გვეგონა, დაიწყა ხანა ჩვენი მო-
წინავე ბურჟუაზიის მოქმედებისა. მართალია, მეტათ ძვირი სა-
ფასურით იყო ნაყიდი ხალხის მხრით ეს სოლიდარობა ბურ-
ჟუაზიისა, მაგრამ მაინც სოლიდარობა იყო, და „კეთილი იყოს“
მეტი არაფერი გვეთქმოდა. სამწუხაროთ, ეს კეთილშობილუ-
რი გატაცება მხოლოდ წუთიერი გამოდგა. არა შეჯდა მწყე-

რი ხესა არა იყო გვარი მისიო, ნათქვამია ძველთაგან, და
ეს თქმულება ჯერაც არ დაძველებულა. ჩვენ ბურჟუაზებსაც
ამ მწყერის არაკი მოუვიდათ. გაიარა გატაცებამ გაიარა
შიშმა, მორიდებამ და შეუდგენ არშინითა და ჩოქით ხომ-
ვას და წონას. კი მივდივართ, მაგრამ ქალაქის ქონებას ვის
ვუტოვებთ, რა მოუვათ ჩვენი წასვლის შემდეგ მცხოვრებლებს,
ვინ ასმევს წყალს, ვინ აქმევს პურს*), ვინ გაუნათებს ქუ-
ჩებსო და მისთანები. შეიქნა თათბირი—წავიდეთ თუ დაე-
ბრუნდეთო? ყველას პირზე ხალხის, მცხოვრებლების და ქა-
ლაქის ინტერესები ეყრა. ყოველი მათგანი ყველაზე ზრუ-
ნავდა თავის-თავის გარდა! და ეს, როგორც ვთქვით, მას შემ-
დეგ რა რომ ვავიდენ, სამსახურს თავი დაანებეს. მერე რა
ახალი გარემოება გამოტყვერა ისეთი, რომ თქვენი დადგენი-
ლების შეცვლას აპირებთო, ეკითხებოდნენ ზოგიერთი უფრო
მტკიცე ხასიათის ამხანაგები დაბრუნების მოსურნეთ, რა მო-
გვცეს, რა შეგვიცვალეს, რომ ბრუნდებითო. სწორეთ იმიტო-
მაც უნდა დაუბრუნდეთ, რომ არაფერი მოგვეცეს და არა
ფრათ ჩავვაგდესო, ამბობდნენ „გონიერები“. ჩვენ პროტესტი
იმით უნდა გამოვაცხადოთ, რომ ადგილიდან არ დავიძრათ.
აი ნაპდვილი პროტესტი ეს იქნება, თორემ, წასვლით ხომ
იმას ვსიამოვნებთ, ვისაც გვინდა ვაწყენინოთო. ასეთი იყო
აზრთა მომდინარეობა „გონიერების“ თავში. დაფიქრდი და
კვლავ ვავიმეორე: „არა შეჯდა მწყერი ხესა არა იყო გვარი
მისი“-მეთქი. მართლაც და მე მგონია მხოლოდ მე მოვტყუ-
ვდი მათი გატაცებით. როგორ დამავიწყდა, რომ მათი წარ-
მოდგენით ქვეყნიერება იმათ ბეჭებზეა დაყრდნობილი, მა-
თით ბრუნავს დედამიწა მათით ანათებს მზე, და თუ იმათ სის-
ხლით მოარწყული დარბაზი დატოვებს, მაშინ ხომ მზეც დაბ-
ნელდება და მთვარეც! მაგრამ ესეც რომ არ იყოს განა ჩვენ-
კი არ ვიცით რომ ბურჟუაზია ყოველთვის ორპირ მდგომარ-
ეობაშია!... საკვირველია მხოლოდ, რომ ამ განმათავისუფ-
ლებელმა მოძრაობამაც ვერავითარი გავლენა ვერ იქონია
მათ ინტელიგენტურ თავზე! ნუ-თუ, ვერ წარმოუდგენიათ,
რომ ზოგჯერ „თქმა ჯობს არა თქმასა!“ ნუ თუ ვერ გაიგეს
ის, რაც მთელმა საზოგადოებამ გაიგო, ვერ გაიგეს, რომ
დღეს სხვა დრო არის, ხალხიც სხვა უფრო მაღალი აზრით
და იდეალით იკვებება და თუ მის აზრზე მიდგება საქმე, იგი
პირველი პროტესტანტია! მისი თანაგრძნობა ყოველთვის
იმათკენ იქნება, ვინც ძლიერი სიტყვით მაინც დაგმობს დროს-
გადასულ პირობებს. ვამბობთ სიტყვით, რადგან საქმით ამ
ტიპის ბურჟუები ვერ შესძლებენ ფეხდაფეხ მიყვენ ხალხს.
მართალია, მათ ყოველთვის მოაქვთ თავი მოწინავეობით, მა-
გრამ ეს მოწინავეობა მხოლოდ სიტყვიერია და მათდა სამწუ-
ხაროთ ცხოვრებამ იმდენათ გაუსწრო მათ ფრაზეოლოგიასაც
კი, რომ დღეს თვით გრძნობენ ჩამორჩენილობას. სამწუხა-
როა მხოლოდ, რომ შეგნებით მაინც ვერ შეიგნეს თავისი
მდგომარეობა; დღეს ისეთი დროა რომ ძველებურათ ორ
სკამზე ჯდომა შეუძლებელია—ან მარცხნივ ან მარჯვნივ აი
რათა საჭირო! ამიტომ, მეტია დღეს ხალხისა და მცხოვრებლე-
ბის ინტერესებზე ლაპარაკი და პრაქციელ-პრტყელი ფრაზები.
თუ მეტი არ შეგიძლიათ, ახალს მაინც გზა უტიეთ და თქვენ-
გან ესეც ვაუკაცობა იქნება. ნუ შიშობთ ქალაქის ინტერე-
სებზე, იგი თქვენზე უკეთ ესმის თვით მცხოვრებლებს და თუ
მის შელახვას დაპირებს ვინმე, მას ხალხთან ექნება საქმე;
იგი იქნება მისი პასუხის მომთხოვნელი და ეს ბევრათ უფრო
სერიოზული საქმეა, ვიდრე თუნდაც ოთხმოცი ინტელიგენ-

*) კარგი რომ ხორციც არა თქვეს!
შენიშვნა: მოქალაქისა.

ტისაგან შემდგარი საბჭო. მაგრამ ეს ხომ იდეალიზმია, და თქვენ კი ქალაქის ქისაზე ლაპარაკობთ—თქვენ გაშინებს ყოფილი ნოტარიუსების და კაპიტნების არჩილი! გარწმუნებთ, არც ეს არის დიდათ საშიში, ამასაც მოუვლის თავს ხალხი, თუ მართლა ისე წავიდა საქმე, როგორც თქვენ ელით. შესაძლებელია კიდევ რაიმე მცირე ზარალი, მაგრამ იმ ზნეობრივ გამარჯვებას რა დავდრება, რომელიც თუნდ თქვენ უმნიშვნელო გადადგომასაც შეუძლია მოიტანოს! მართლაც, ვინ იქნება ისეთი უგუნური, რომ ერთი წამით მაინც არ შეაჩეროს თავისი ყურადღება იმ პირობებზე, რომელთაც თქვენც კი აგამაღლებინეს ხმა და პროტესტი გამოავაცხადებინეს. ხოლო თუ ერთხელ დაფიქრდა ამაზე ადამიანი, შესაძლებელია ერთის გარდა სხვა რამ პასუხი გასცეს თავის თავს? მაგრამ რა, ეს ხომ თქვენთვის გაუგებარია, თქვენთვის არის მხოლოდ ჩოთქი და ჩოთქი, მითი ზომავთ და მითა წონით; ჩოთქი კი იდეურ ბრძოლას არ ცნობს. და აი ამიტომაც გამომუშავდა თქვენში თავისებური პროტესტი, რომელიც ამბობს „მივდივართ, მაგრამ არ წავალთ“. ასეთია ყოველთვის ბურჟუაზიული ლოლიკა და მასვე დაადგა ჩვენი ბურჟუაზიაც მიუხედავად თავისი ინტელიგენტობისა. ის სტიროდა, როცა საზღვარ გარეთ სეირნობის დროს 29-ის ამბავს კითხულობდა, მაგრამ უფრო ცხარე ცრემლით დაიწყო ტირილი, როცა „ქალაქის მამის“ წოდებაზე ხელის აღებაზე მიდგა, საქმე—რადგან ქონებასთან პატივიც აუცილებელ სამკაულათ მიაჩნიათ. აი, აქედან წარმოდგა მათი „ლოლიკა“, მათი უბადლო პროტესტი უკანასკნელი რედაქციით, და მეტი არა დავგრჩენია რა, ქრონიკაში მაინც უნდა აღვნიშნოთ და ველოდოთ რაში გამოიხატება ეს **ჯდომით პროტესტი და ენით ხალხზე ზრუნვა**. ვნახეთ, როგორ იმოგზაურეს მარცხნივ, ახლა ვნახოთ, როგორ წავლენ მარჯვნივ!...

II.

კვლევა

ყველა სხვა დაწესებულებაზე აღრე, ჩვენში მაინც, საზოგადოებამ იგრძნო შკოლის ნაკლულოვანება. ასეთი შეგნების მთავარი მიზეზი, რასაკვირველია, იგივე აღვირახსნილი გახრწნილება და მოურიდებლობა იყო, რომელიც როგორც სხვაგან, ისე აქაც შემოიტანა ბიუროკრატია; მან უარყო სრულიად შკოლის დამოუკიდებლობა, უარყო მასში სწავლავანათლების მიმცემი დაწესებულება, უარყო იგი როგორც მეცნიერების ტაძარი. აქ ცოდნის მიცემაზე და გონება-განვითარებაზე ზრუნვას ადგილი აღარ ქონდა. ბიუროკრატის სჭიროდა **მორჩილი ქვეშევრდომი** და **აღმასრულებელი მოხელე** და აი შკოლასაც ამ ორი საქმის შესრულება დაეკისრა—იგი შეიქნა ძველი რეჟიმის გამამტკიცებელი იარაღი, იგი გადიქცა მოხელეთა მომამზადებელ ქარხანათ. მოხელე იყო მასწავლებელი, მოხელეთ ზრდიდა მოსწავლესაც. ყოველი ცდა იმისაკენ იყო მიმართული, რომ გაექროთ შეგირდებში სული ცხოველი და აღეზარდათ, თუ მოხელე არა, მორჩილი ქვეშევრდომი მაინც. თავისუფალი აზრი, დამოუკიდებელი ადამიანი, მეცნიერული მომზადება მის კარბადინში არ ეწერა. ასეთი იყო ბიუროკრატის შეხედულება შკოლაზე საზოგადოთ, ხოლო იმპერიისა განაპირა ქვეყნებში ამას ემატებოდა **გამარუსებელი პოლიტიკა**; ამ მიზნით აქ უარყოფილი იყო ის მინიმუმი რაციონალური შკოლისა, რომელიც შიდა გუბერნიებში ძალაუფლებურათ რჩებოდა—განდევნილი იყო შკოლიდან მოსწავლეთა სამშობლო ენა. აი ასეთ დასახიჩრებულ შკოლას მოუესწრა განმთავისუფლებელმა მოძრაობამ. დაიწყო

ძველი წესების გადასინჯვა, ახლის გათვალისწინება-შემუშავება. დაჩიავებულმა პედაგოგებმაც ამოიფუნქციონირებინა, იმათაც დაინახეს ის საზიზღრობა, რომლის განხორციელებას ყურ-მოკრილათ ემსახურებოდენ: მათაც უარყვეს ძველი შკოლა, მოითხოვეს ბიუროკრატის ოპიკის მოსპობა. დაიწყო მასწავლებელთა მოძრაობა.

ამ მოძრაობის ფერხულში ჩაებენ ჩვენი მხრის მასწავლებლებიც, რომელთაგან უფრო შეგნებული და სერიოზული მოქმედება, როგორც მოსალოდნელი იყო, სახალხო შკოლების მასწავლებლებმა გამოიჩინეს, ნამეტურ დასავლეთელებმა.

ამათ ფეხის ხმას აყვენ თფილისის სათავად-აზნაურო შკოლის (დღეს გიმნაზიის) მასწავლებლებიც. მათ შეიმუშავეს სასწავლებლის რეორგანიზაციის გეგმა, რომელიც საზოგადოების საყურადღებოთ ქართულ გაზეთებშიაც გამოაცხადეს. ამ პროექტმა საკმაოთ მიიქცია, ვგრეთ წოდებული საზოგადოების და ნაციონალის ჭური პრესისი ყურადღება. არც საკვირველია, რადგან მოსალოდნელი იყო, რომ ეს ერთათ-ერთი დამოუკიდებელი „ეროვნული“ შკოლა შედარებით უფრო თავისუფალი აზრის პედაგოგების კრებულს წარმოგვიდგენდა და მათი შედგენილი პროექტიც უფრო სრული და აზრიანი იქნებოდა. მაგრამ მოლოდინი არ გამართლდა. — ის ნაწილი პროექტისა, რომელიც საზოგადოთ სწავლის საქმეს შეეხებოდა, შეუმუშავებელი გამოდგა, დანარჩენი კი, სახელობ შკოლის მართვა-გამგეობის მხარე ისე იყო მოწყობილი პროექტში რომ წამკითხველი საკუთარ თვლებს არ უჯეროდა და თავის თავს ეკათხებოდა: მართლა პედაგოგების შედგენილია ეს ნაწარმოები, თუ დიდი მადის მექონე მოჯამაგირეებისაო. სწორეთ რომ ახირებულათ იყო დაყენებული კითხვა. შკოლის შემნახველ საზოგადოებას სრულიად ესპობოდა საშვალეება შკოლის საქმეების კონტროლისა: პროექტით მასწავლებლები ირჩევენ მასწავლებლებს და გამგეს, აწარმოებენ საქმეს, როგორც მათ უნდათ და არავის არა აქვს ნება ჩაერიოს შკოლის საქმეებში გარდა საზოგადო კრებისა, რომელიც ფაქტიურათ მოკლებულია ასეთი ჩარევის შეძლებას. ასე დააყენეს კითხვა მასწავლებლებმა ივლისის კრებებზე. დღესავით აშკარაა, რომ ასე საქმის მოწყობა სრული უარყოფაა საზოგადოების თვითმოქმედებისა და გვიქადის რაღაც ოლიგარხის შექმნას, რომლისგანაც თავის დახწვევა ძალიან ძნელი იქნება. მაგრამ, ასე არ შეხედა ზაფხულში მომხდარმა კრებამ. ამის მიზეზათ ჩვენ ის გარემოება მიგვაჩნია, რომ ამ უხამსს პროექტს შკოლის პედაგოგებმა **ავტონომია** დაარქვეს. ამან მოხიბლა, აღბათ, დამსწრე, წევრები; მათ უხერხულათ დაინახეს „ავტონომიის“ წინააღმდეგობა და მიიღეს პროექტის ეს ნაწილი. გვიკვირდა, მაგრამ ცნობისმოყვარეობით ველოდებოდით, რას მოიტანდა „ახალი წესი“.

სამწუხაროთ თუ საბედნიეროთ, ამ ცდის მოხდენა არ დაცალდათ პედაგოგებს. სექტემბერში მომხდარმა კრებამ, გადასინჯა ზაფხულის დადგენილება და წინააღმდეგ მასწავლებელთა კატეგორიული მოთხოვნისა, რეორგანიზაციის მთელი საკითხი გადასცა გასარჩევათ კომისიას. ამ რიგათ შკოლაში ჯერ-ჯერობით იურიდიულათ ძველი წესი დარჩა...

ასეთია ისტორია ამ რეორგანიზაციის საკითხისა, რომელმაც იმდენი ხმაურობა გამოაწვია ჩვენ საზოგადოებაში. ხალხისთვის და ჩვენი მკითხველი საზოგადოებისთვის თვით ამ საკითხს არა აქვს პრაქტიკული ინტერესი, რადგან ხსენებული გიმნაზია წოდებრივ პრინციპზეა აგებული—იგი სათავად-აზნაურო სასწავლებელია, და თუ ნება მივეციოთ ჩვენ თავს ამდენ ხანს ამ კითხვაზე შეჩერებისა, მხოლოთ იმიტომ რომ მასში საკმაოთ დახასიათდა „ქართველი“ მასწავლებლების ერთი ჯგუფი

ფი. მათ გამოიჩინეს სრული შეუგნებლობა დღევანდელი მოძრაობისა და გააპირეს მისი თავიანთ სასარგებლო გამოყენება. მონდომეს რაღაც კასტიური კორპორაციის შექმნა და სრულიად უარყვეს საზოგადოების ყვლეუა. როგორც ვთქვით, ჩვენ არც იმდენათ ვართ დაინტერესებული ამ შკოლის „საზოგადოების“ უფლებათა დაცვაში, მაგრამ ერთი მხრით მათი შელახვა და მახასიათებელია ამ უფლებათა შემლახველთათვის და საჭიროა აღვნიშნოთ; მეორე მხრით კი არ შეგვიძლია ხმა-ამოუღებელივ ავუაროთ გვერდით იმ დაწესებულებას სადაც 500—600 ნორჩი არსება იზრდება და ემზადება მომავალ ცხოვრებისათვის. არაა სასურველი, რომ უკანასკნელნი თავის აღმზრდელთ დაეგვანონ. ამ პედაგოგების ჩამორჩენილობის დასამტკიცებლათ თვით მათი პროექტი იძლევა საკმაო მასალას. საინტერესოა მაგალითათ ასეთი მოვლენა. თავის პროექტში პედაგოგები ქართულ ენას მხოლოდ ერთ-ერთი საგნის ადგილს უთმობდნენ, ხოლო სასწავლო ენათ ისევ რუსულს სტოვებდნენ. ამავე დროს კავკასიის ადმინისტრაციამ ქართული ენა სახალხო შკოლებში სასწავლო ენათ აღიარა. ამ რიგათ „ნაციონალ-ავტონომისტები“ ადმინისტრაციასაც კი ჩამორჩენენის ინტერესების დაცვაში, თუმცა ენა მათი განსაკუთრებული ზრუნვის საგანს შეადგენს. ჩვენ, რასაკვირველია, ამ მხრით არ ვუყურებთ ენას. ჩვენი აზრით, რაციონალურ შკოლაში სამოსწავლო ენათ ის ენა უნდა იყოს მალებული, რომელიც ბავშვებს ესმის და მათ დედა-ენას შეადგენს. ამას მოითხოვს დროსა და შრომის ეკონომია. ჩვენ გამოვდივართ არანაციონალისტური მოსაზრებიდან და ვიცავთ ერის ენას, ხოლო იგი ავიწყდებათ ნაციონალისტებს და ამ რაციონალურ ნიადავს გვერდს უვლიან.

აი მეორე მხარეც. ეს ავტონომისტები თხოულობდნენ შკოლის ავტონომიას, ე. ი. სრულ დამოუკიდებლობას საზოგადოებისგან, და მერე იცით ვისთვის? იპათთვის ვინც მთელი ათი და ოცი წლის მოღვაწეობით დაამტკიცეს თავისი უვარგისობა. როგორ გამოიყენებდნენ ნეტა ამ ავტონომიას? მე მგონია იმ უწყსობათა გასამრავლებლათ და გასამტკიცებლათ რომელნიც სასწავლებელში გამეფებულა ამ ხნის განმავლობაში. ამის თავდებია მათი წარსული მოღვაწეობა.

მიაქციეთ ყურადღება იმასაც თუ როგორი საშვალეებით იცავდნენ პედაგოგები თავიანთ პროექტს. მათი უმთავრესი არგუმენტი ის იყო, რომ კრებას მუქარა წამოუყენეს წინ—თუ არ მიიღებთ ჩვენ პროექტს, შკოლას თავს ვანებებთ და მასწავლებლებზე იზრუნეთო. აი, როგორი პრინციპიალური საშვალეებით იცავდნენ პედაგოგები ამ პრინციპს. ნუ თუ ის არის პრინციპიალური ბრძოლა, რომ ძალდატანებით მიიღებოთ საზოგადოებას თქვენი „პროექტი“? არა, ბატონებო, ამას ძალდატანება, მხოლოდ ძალდატანება დაერქმის, და ნურას უკაცრავათ, თუ ჩვენც ამ სახელს ვუწოდებთ. ან რას გავდა ის, რომ მთელი თქვენი „ავტონომიის“ შინაარსი ბოლოს ხუთი ახალ მასწავლებლის მიღებაზე დადგა. ნუ თუ, თქვენ გრწამდათ გულწრფელათ, რომ ამ ხუთის მიღების უფლება აღადგენდა შკოლას? რამდენიც უნდა მარწმუნოთ მაინც ვერ დავიჯერებ, რადგან ვერ შეგკადრებთ ასეთ გულუბრყვილობას. მაშ დაფიქრდით და თქვენ თითონ დააფასეთ ხელ-ახლა თქვენი ნაღვაწ-ნამოქმედარი; დღეს ხომ, რუსები რომ იტყვიან, „переоценка всех ценностей“-ო, ამისი დრო არის, მაშ გადასინჯეთ ხელ-ახლა თქვენი პროექტი და, დარწმუნებული ვარ, ბევრ რასმე თქვენ თითონ უარყოფთ, თუ რასაკვირველია თქვენი გონება საუკუნოთ არ დაუმორჩილებია ეინს. პირადათ მე გეთანხმებით რომ კომიტეტის თავნებობა, სამოქმედო ასპარეზის განუსაზღვრელობა და ბევრი მისთანები ხელს ვიშლი-

დენ საქმის წყევანში, მაგრამ ბევრათ მეტი ცოდვა თვით თქვენ, მასწავლებლებს, მიგიძღვით. დაფიქრდით, მათგან და დარწმუნდებით ამის სიმართლეში. მაშ რა პირობები უნდა კარიდორებში მოსასვლელათ და გვეუბნებით იქ დაინახავთ შკოლის უვარგისობასო. თუ მართლა ესეა საქმე, როგორც თქვენ გვინახავდით, ხომ კიდევ უარესი თქვენთვის, რადგან ეს უვარგისობა თქვენი „მოღვაწეობის“ ნაყოფია. დაფიქრდით, რას ამბობთ!..

ნარი.

დაშა-სოფლის ამბები.

საგურამო. რაღაც ებადეშია გაუხსნა ქართლის კეთილშობილთა სასამაო და საარაკო დიდებანს, მისხელათ მოვლანებულ „მავრასში“. მას არსებობას უმალ თუ საათში რაი დღე აკლდებოდა, ახლა წუთში საშა დღე აკლდება, როგორც უდღეუტს და ცხოვრებაში უკანონო შობილს. შორს ადარ არის ის დღეც, რომ თავდაყარა ვადაქანება, უკუნეთის უფსკრულში საუკუნოთ ვადინებება, დაიღუპება, და გამოქვამება თავრეტდასხმულ, გაჯახიბებულ თავას სიღრცხლეს. მის ბრწყინვალე შთამომავლობას, უკვე განახალს და განწმენდალს მარტოადენ მწარე და სამარცხვინო მოვლანება დარჩება თავას წინაბრებზე. „რაზმელება“, ახლა ადამ და ევასიებ ერთმანეთს აბეზღებენ და თავს მართლუფლობენ ერთმანეთის ვადანახლებათ, რომ ერთმა მეორე აცდინა, „რაზმის“ დაარსების მიზანი სხვა იყო და ცხოვრებაში სულ სხვა განახორციელეს, რაც ვითომც მათ პრინციპებს და იდეებს არ შეესაბამება. ასეთა „თავის მართლების“ შედეგ დადის ტრანახით და თავმოწიხებით თავს ახებებენ იგინი „მავ რასში“ მოღვაწეობას, მაგრამ მტკიცე საბუთი—ტეშმარტებისა—საბუთათ რჩება, მას ვერაკათარა ლილავახუნებულა ტრელ-ტრელი დათაიება ვერ ამოშლას ცხოვრების ფურცლიდან: „რაც ერთხელ ცხოვლად სულს დაახნდების, საშვალე-შვალეთ ვადიციმის“...

— ზოგიერთ აქუჩაში შემამულებან მთანდამეს გლეხებთან შერეება. საგნებით მიიღეს გლეხების მიერ დადგენილი პირობა. ჯერი ჩვენს მკონან ილია ჭავჭავაძეზე მიდგა, ამასაც გაუგზავნეს შუა კაცი მოსადაპარაკებლათ, მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ ახლასაც არ ვაიკარა. „მეო“, დიდის რიხით უთხრა შუა კაცს ბ. ილიამ „სახეკუნო მამულის იჯარადრობას თავი დაგახებე (ვთხოვ ვაისხუნო, მკითხველ, ეს ის საიჯარო მამულია, რომელზედაც ბ. ილია თავის ცნობილ „ნუ-თუ“-ში მართლად კაცივით უარსა ჭეოფდა და ამტკიცებდა საგურამოში არავითარი საქმე არა მქვს გლეხებთან მამულის შესახებო, ახლა კი იჯარადრობისთვის თავიც დაუნებებია სახეკუნო მამულისთვის). თავში ქვა თქვენც იხადეთ (აღბათ ისე მამა-შვილურათ) და თქვენმა მამულმაცაო, ხოლო რაც შეეხება ჩემს კეთილ-შეძენილ ნასიდეობას კერძო საკუთრებას და უოგელივ კერძო საკუთრება ხომ ჯერ-ჯერობით დიდ პატივშია და კიდევ იქნება როგორც ქვა კუთხედი კაცობრიობის კეთილდღეობისა, მეც ვინც მეტს მომცემს საკუთარ მამულში, იმას შივაქარავებო; და მაინცა და მაინც თუ ჩემს ნებაზე ვერ გააქარავებ—იუფს ისე. რამუნადვლება, რას ვკარგაო“. აქ შუა კაცმა ვადაწვევით მიუგო, მაგასაც ვინახვთ, ვინ მოცემსო ჩვენს დადგენილებაზე მეტსო.

გ. 5.

„მაღალ ტაძარში მაღალია სულის კვთიებაც“.

მკითხველმა წაიკითხა სათაურა და დაფიქრდა: ვისზე უნდა წერდეს თავუნა? „მაღალ ტაძარში მაღალია სულის კვთიებაც“! ვის უნდა შეეფერებოდეს ეს სიტყვები? ვინ უნდა იყოს ეს „მაღალი ტაძარი“?

მაღალი ტაძარი! წარმოიდგინე, მკითხველო, პიტალო კლდე, კლდე მიუვალი, რომელიც მდელიდურათ დაყურებს ცოდვილ არე მარეს. ის—თვალ-მიუწდომელი კლდე—ისე ამაყათ ამართულა სივრცეში, რომ თავისი კენწერო თეთრ უმანკო ღრუბლებში აქვს მიქდობილი. არავითარი სიბილწე, არავითარი ბინძური ზრახვა მის მწვერვალს არ მიკარებია და, როგორც, ქვეყნიურ ბიწიერებას განშორებული განდევილი, ისე განმარტოებულა დგას სპეტაკი კლდე. აქ კი ძირს ყოველივე ამყაყებულა და გახრწნილება, დაბეჩავება ხმა-მაღლა ლაღდებს ცოდვილი კაცუნების წილ-ხვედრილ ქვეყანაზე. ყველანი სასოებით და კრძალვით შეყურებენ პიტალო კლდის მწვერვალს, სადაც განგების ყოვლის შემდეგ მარჯვენას აუშენებია ტაძარი, სათნოებით სიბრძნით და ყოველივე საუნჯით აღსავსე. ამ „მაღალ ტაძარს“ ემორჩილება ბუნების ძალები და როცა მას დასვენება ან ადამიანის ცოდვილ თვალთვალს მიფარება სურს—ფიფქი, თოვლივით თეთრი ღრუბელი შემოერთყვება გარემომო და მაშინ აღარ სჩანს ტაძარი შვენიერი და უბაღლო. დიდ არს ძალი ამ ტაძრისა და ვაი იმას ვინც გაბედავს მის შეურაცხყოფას. მაშინ ტაძარი ხელთუქმნელი მოიწოდებს შავ-ყურყურა ღრუბლებს, რომელნიც გიშრის გვირგვინით დაადგებიან მის შექმუხვნილ შუბლს. იქექებს ღრუბლებში და მეხი-ღვთის რისხვა გაანადგურებს იმას, ვინც შებღალა დიდებულ ტაძარი.

მაშ ვინ იქნება ასეთი უგუნური და თავხედი? ვინ გაბედავს ჩირქი მოსცხოს დიდებულს „მაღალ ტაძარს“!

განა არ იციან ადამიანებმა რომ „მაღალ ტაძარში“ მაღალია სულის კვეთებაც!

მაგრამ აი, აღმოჩნდა ისეთი კადნიერი და ყოველად ურცხვი არსება, რომელმაც შეუგინა ტაძარს წმიდათა-წმიდა. რა სასაცილო იყო ეს არსება? ქონდრის კაცსავით გაჩერდა იგი წინაშე სპეტაკი კლდისა, რომელზედაც ტაძარია აგებული და თავის უსუსური ხმით გინების სიტყვა ესროლა ღვთაებას. მხოლოდ წარბი შეიკრა ღვთაებამ და დაპენტილი ღრუბელი შემოიხვია თავზე.

ითაკილა კადნიერმა არსებამ ამნაირი უყურადღებობა და მეცადინეობას უმატა. მაგრამ დიდ-ბუნებოვანი ტაძარი, ამ ნაირ ოინებს ყურადღებას არ აქცევდა, თავის სათნო საქმეს განაგრძობდა და უმნიშვნელო მტერს არც ავს, არც კარგს ეუბნებოდა.

ასეთი იყო დიდ ხანს მათი ურთიერთობა; მაგრამ ბოლოს დროს აივსო ფიალა მოთმინებისა.

განრისხდა ტაძარი. მოიხმო შავი, შიშის მომგვრელი ლეგა ღრუბლები, დაიხვია გარეშემო და ბრძანა: „მომაშორეთ თავხედი“!

ელვა ცეცხლის გველებივით დაიკლაქნა ღრუბლებში. საზარელმა ჭექა-ქუხილმა დედამიწას ზანზარი დააწყებია. ყოველივე სიტყვას ღვთაებისას, რომელიც ათასი საყვირის ხმასავით გაისმოდა, თან მოსდევდა მეხი დაუნდობელი. როდესაც გადაიწმინდა, და შავი ღრუბლები მიიფანტ-მოიფანტა, ტაძარი ისევ უწინდებური სიამაყით და მდელიდურებით იდგა კლდის კენწეროზე და მისი ნათელი სახე თათქოს ილიმებოდა. აქ კი უსულოთ ევდო თავხედი, უსუსური მტერი დიდებულ ღვთაებისა.

მკითხველმა ესეც წაიკითხა და კიდევ დაფიქრდა; ვინ უნდა იყოს ეს ტაძარი? ვინ არის ეს კადნიერი არსება, რომელსაც ასე უდროოთ მოესპო სიცოცხლე?

რახან ასე გაინტერესებს, მკითხველო, მე მათ ვარ ავიხსნა ჩემი ალღევორია: „მაღალი ტაძარი“
 მკითხველმა სიტყვა გააწყვეტინა თავგუნას და
 ახსნა «მაღალი ტაძარის» ვინაობა.

— ფ. გოგიჩაიშვილი! წამოიძახა გახარებულმა მკითხველმა.

— ის მტერი ვინ-ღაა? შეეკითხა ახლა თავუნა.

— მოგზაური, უბასუხა მკითხველმა.

— კარგი და პატიოსანი. რა ხან შენ ასე უცებ მიმიხვდი გამოცანას, მე შენ ერთ სულ პატარა ლექსს გეტყვი და გამოიცანი, ვისზეა იგი გამოთქმული:

ჰოი, მწედალ ბუმბუკაზო, ნიჭით ცხებულა,
 ქვეყნათ ზრდილობის დასადგენათ მოკვლინებულა!

ვითარ გაუძღვას „მოგზაურმა“ შენს განრისხებას,
 შენს გულის წერამას, აღშოთებას და აღტყინებას!

დე: გაგინან, დეე გლანძღან, დაგასხან ლაფი,
 დე: შეკანთხიან უწმინდური ღვთაბი და ქაფა—

შენ ნუ შედრეკები, ჩემო დეეო, შედგათ შებრძოლო,
 რადგან შენ დვაწლას სასურველი ექნება ბოლო!

შოგს აღარ ანის ყაში იგი სვეტუდნიერა,

როს შენ-წინაშე ქედს მოახრის ქართველი ერა,

და შენ—ქურუმსა ჭეშმარიტი შეცნაეკების—

ტანჯულ თხემს—დაფნა, ფერხითთ ვარდი მოკვთინების.

მათადა ანის ახლა აწვინ გიკდებს შენ ყურსა,

რა გაეკება ხალხს უზრდელსა და უგუნურსა?

მაგნამ დადგება მალე დრო, დრო სახეტარო,

ჩემო ბიჭიკო, სიტკბოებაჲ, ჩემო ნეტარო,

და, შენ უზრდელი, გაუთლედი, ტლანქი ქართველი

თვისი სამშობლან თვისივ ნებით გამკე-შმართველი

შეის დაგიჯერებს, მოიქცევა შენსა ნებაზე:

აღარც თეატრში შეგაწუხებს, აღარც კრებაზე...

აქ კი მშვიდობით, ბუმბუკაზო, ნიჭით ცხებულა,
 უზრდელობისა დასათრგუნვათ მოკვლინებულა!

მე—სუსტათ შეტყველს სად შემეძლო შენი შექება,

და ვინც გაგინებს, მას დედის რქეც ნუ შეერება.

თავუნა.

ო რ ი დ ე ს ი ბ ა ჯ ა ფ ი ლ ი ა ე ბ ო ზ ი ა ი შ ვ ი ლ ს .

ბავშვამაც კი იცის ეხლა, რომ დღევანდელი საზოგადოება იყოფა ორ მთავარ ბანაკათ. ერთი მხრით ყოველგვარი უფლებით აღჭურვილნი მდიდრები, კაპიტალისტები; მეორეთი უფლებებს მოკლებული, ჩაგრული და დაბეჩავებული პროლეტარიატი. ამ ორ კლასთა შორის სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა გამართული: კაპიტალისტები ცდილობენ თავიანთ ბატონურ მდგომარეობის შერჩენას, პროლეტარები თავიანთ დაბეჩავებულ მდგომარეობის გაუმჯობესებას. როგორც ერთ კლასს, ისე მეორესაც ყავთ თავიანთ სურვილების და მისწრაფების გამოძახატველნი იდეოლოგიები, ყავთ პარტია, რომელნიც იცავენ თავ-თავის კლასის ინტერესებს. რამდენათაც წრფელია ხალხის ინტერესების დამცველი პარტია, რამდენათაც იმას რწამს სიმაართლე და სინამდვილე თვისი მიმართულებისა, იმდენათ მედგრათ ღ თავგანწირულათ იბრძვის ის ცხოვრებაში თავის რწმენის და მიმარტულების განხორციე-

ლებისთვის; ამ პარტიის წევრები არ ზოგავენ არც ძალას, არც ღონეს, უარს ყოფენ ყოველ-გვარ პირად ბედნიერებას და თავ-დავიწყებულნი ემსახურებიან იმ დიდებულ მიზანს, რომელსაც ქვიან დაბეჩავებული ხალხის გაბედნიერება. რაც შეეხება ზურჯუაზიას—ისიც ფრთხილათ არის; ისიც ებრძვის პროლეტარიატს...

მუშათა კლასი და ზურჯუაზია—ესენი არიან ერთი მეორის დაუძინებელი მტრები; მათი შეთანხმება შეუძლებელია. და რაც უფრო შეგნებული აქვს პროლეტარიატს ეს უტყუარი მცნება, მით უფრო ძლიერია ის, მით უფრო ახლოა ის მიზანზე. . . . ასე ვფიქრობთ ჩვენ და დარწმუნებულიცა ვართ, რომ ნამდვილ და სწორ გზაზე ვდგავართ... თქვენ კი, ბატონო ფილიპე გოგიჩაიშვილო, როგორღაც დავგიწყებიათ ეს მცნება... დღე არ გავა ისე, რომ თქვენ გაზრთ ივერიაში მესამე დასელებზე უკბილო ოხუნჯობა არ იყოს მოთავსებული. ყოველ ღონის ძიებას ხმარობთ, რომ ხალხის თვალში დასელები დაამცირათ, მათ მოქმედებას სახელი გაუტეხოთ. მერე რატომ, ბატონო ფილიპე? იმიტომ რომ ზურჯუაზიის იდეოლოგიით მოგნათლეს მესამე დასელებმა? გეთანხმებით რომ მეტათ სამარცხვინოა მეოცე საუკუნეში ამ სახელის ტარება, მაგრამ რა ვქნათ, რომ თქვენ სწორეთვე სახელი დაიმსახურეთ.

ჩვენი რა ბრალია, ბატონო ფილიპე, რომ თქვენი აზრი და მიმართულება ხალხმა არ მიიკარა, არ დაგიჯერათ, რომ „პოლიტიკურ სფერაში სხვა კლასებთან შეერთება უკეთეს პოლიტიკურ წყობილების მოსაპოვებლათ არ უძნელებს მშრომელ ხალხს კლასობრივ შემეცნებასა და თავის ინტერესების შეგნებას“!.. მერწმუნეთ, რომ არც იმაში გვიდევს ბრალი, რომ ხალხმა ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურობის პირველ „სიიმედო ნაბიჯს“ (ავტონომიის მოთხოვნას), რამაც თქვენ აღტაცებაში მოგიყვანათ, ეჭვის თვალით შეხედა; რა ვეყოთ, ბატონო ფილიპე, მშრომელი ხალხის ფსიხოლოგია ასეთია: არც მაგათი ავტონომია გვინდა და არც სხვა რამ წყალობაო, გაიძახის ხალხი, და მართალიც არიან. თქვენ როგორც «მეცნიერს», კარგათ უნდა გახსოვდეთ შემდეგი სიტყვები: *timeo danaos et dona ferentes*.

არც იმაზე უნდა აღშფოთდეთ, რომ ხალხი თქვენმა აღტაცებამ „ერთი გამწესების გამო“; მეტათ დააფიქრა და საბოლოოთ დაარწმუნა, რომ თქვენ და ხალხს შორის არასფერო საერთო არ არსებობს, რომ თქვენი ტკბილ-ტკბილი სიტყვები მშრომელი ხალხის მიმართ ავტონომიაზე, სიმათლზე, ზნეობრივ სიფაქიზეზე არის მხოლოდ... მახე, რომელსაც გაურბის ყოველი, ცოტათი მაინც, შეგნებული მუშა... ისიც უნდა თქვას კაცმა, რომ, მაინცადამაინც, არც ამ მახის დაგებაში გქონიათ უნარი... ასეა თუ ისე, ბატონო ფილიპე, თქვენ თქვენი მოქმედებით ნათლათ ამტკიცებთ, რომ ხალხის მეგობარი არა ხართ, არც ყოფილხართ და არც იქნებით; თქვენა ხართ ტიპიური იდეოლოგი ქართველი ზურჯუაზიისა და როგორც ამ ნაირს, ნუ გეწყინებათ, შეძლებისდაგვარათ გებრძვით და არც გავახარებთ...

ხან—ღონი.

სომხის იდეოლოგიაში როგორც პროლეტარიატის ინტერესების დამცველი.

კახ. «არშალუისისა», «მოგზაურის» სააწინააღმდეგო წერილში (არშ. № 13). სხვათა შორის მოუწოდა სომეხ-პროლეტარს, რათა მან თავის პირით გამოსთქვას აზრი ადრეულ კამათის შესახებ და დარსეულათ დაიფასოს პროლეტარიატის მოგზაურელებისთანა იდეოლოგები.

მე, როგორც ერთ სომეხ-პროლეტარიატთან, მინდა ჩემი აზრი გამოვთქვა და ვთხოვ ამხანაგებს ადვილი დაუთმონ ჩემ წერილს «მოგზაურის» მასშობელ ნომერში.

«არშალუისის» მე-21-ე ნომერში ბ. იშხანიანი, სხვათა შორის ბრძანებს: ჩვენ (ე. ი. სომეხი ინტელიგენცია) უფრო მეტკრათ ვებრძვით სომეხ ბურჟუაზიასა და სს.*)...

რამდენათ მართალია ეს აზრი?—სად, რადის, ან რაში იხატება თქვენი ბრძოლა ბურჟუაზიის წინააღმდეგ, ბ. იშხანიანებო? აქტიურ ბრძოლაზე, რასაკვირველია, ღვაწავენ მეტი იქნებოდა, რადგანაც ჩვენ «კლუბის ზუბლიკას» შეეძლო თავი ეჩინა მხოლოდ ლიტერატურაში—იდეური ბრძოლით, ან არა და სეზიმ ბრძოლაში. განვიხილოთ გავკრით ერთიც და მეორეც,

გადათვალეთ თელი ჩვენი სახლი ბელეტრისტული თუ ზუბლიცისტური ლიტერატურა. რა ნახავთ იქ? უზარველეს ყოვლისა ჩვენ საუკეთესო მწერლებს და ზუბლიცისტებს შეამჩნევთ ერთ ტენდენციას, რომელიც წითელი ძაფივით არის გატარებული მათ ნაწერებში: თავის გამოვლის სამეჭმელო ასპარეზათ ისინი უმეტეს შემთხვევაში იდეებს ოსმალეთის სომხეთს და იქაურ სომხების. როგორც ერის, ჭირ-ვაკამ—მოთხოვნილებებს აცხადებენ, როგორც საერთო ნაციონალურ მოთხოვნილებათ; ასურათებენ ამ მოთხოვნილებებს და ყოფაცხვრებას იმხანა ოსტატობით და სანტიმენტალურ გრძნობით, რომ გულუბრველო, კლასიურ თვითშეგნებას მოკლებული მკითხველი—მუშა თუ გლეხი წარმოიდგენს, რომ თელი მისი უბედურება მჭიდროთ დაკავშირებულია ოსმალეთის სომხებთან და იმას ეშველება მხოლოდ მამან, რაცა ეშველება რამ ოსმალეთის სომხებსაც.—«იქით, იქით, სომხებო, სამსრეთისკენ: იქ არის ჩვენი სსსა და ბედნიერების გზაო!» გვეუბნება უმრავლესობა და უკეთესი ნაწილი ჩვენი მწერალ-იდეოლოგებისა. სწორეთ ამასვე იმეორებს ჩვენი სამდვდელოება, თუმც მას არ ავიწყება თავისი, როგორც სასულიერო წოდების, სხეცაღური მისისა—თვალები აუბას მშრამეულ ხალხს სამოთხე-ჯოჯოხეთის ზღაპრებით. «იქ, სამოთხეში მიიღებთ სუვევლასეფს, რაც თქვენ თვალსა და გულს უნდა მხოლოდ იმ აუცილებელ პირობით, თუ ცხვარივით წყნარი და აუხანავით მომთმენი იქნებით უფრესების, ადა-საზენების და სულიერ მამების წიაშეო!» ამბობენ ჩვენი ტერტერ-ვართაპეტები.—

მწერლობის უმცირესობა შეეხა ადგალობრივ ცხვრებას. იმან სიუჟეტათ ადღო სოფელი დას გლეხი, და, ამხანათ, ადადგინა ჩვენში მიცვალებული «ხარდენიკობა». ის ასურათებს ერთის მხრით გლეხის საცოდავ მდგომარეობას და მეორეს მხრით სოფლის ჩარჩვჭარ-მეკანსის საზიზღარ მოქმედებას, მხოლოდ ამ მოვლენებს ის სსსის არა როგორც შედეგს სოციალ-ეკონომიურ რეინის კანონების განვითარებისას, არამედ, კერძო პირების თვისებებით. მწერლობის ამავ ნაწილმა გამოუცხადა სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა ერთ ცხვრების მოვლენას, სასეღობრ ხალხის მიმდინარეობას სოფლიდან სამრწველო ტენტრებისკენ, რასაც იწვევს იგივე ეკონომიური კანონები. ამ ეკონომიურ კანონებს, რასაკვირველია, სხვარიშს არ უწევს ეს ნაწილი მწერლობისა, იგი ამ მოვლენას სსსის იმით, რომ ხალხი გაირეგა და არ კადრულობს სოფელში მუშაობასაც.

ეს რი მიმართულება დღესაც გაბატონებულია ჩვენ ლიტერატურაში და უფრად-გაზეთობაში. რივე მიმართულებას აერთებს ნაციონალური წმინდათა-წმინდა—ენის, სარწმუნების და ჩვეულებების დაცვა.

სხვა იკითხეთ, თუ რა მოგვცა ჩვენმა ლიტერატურამ, ჩვენმა

* „თქვენ რი ინი გისწავლიათ და გინდათ ქვეყანა გადააბრუნოთო“—გვეუბნებიან ჩვენი აღები და ტერტერები. სწორეთ ეს სიტყვები გამახსენდა, როცა წავიკითხე ბ. იშხანიანის წერილი მიმართული ამხ. მახარადის წინააღმდეგ.

თელაჲ უფელგვარ ღობეს და მძლავრი ძლიერა მკლავით კისერს მრუგრეს უკლა ფარისუკელ-მატყუარა იდეალგებს.

ნერსეს.

მრავალობის საკითხები.

ნორმალური სამუშაო დღე.

1) როგორ გახდა რვა საათის სამუშაო დღე ხალხის მოთხოვნისა? 1889 წელს საფრანგეთმა იდღესასწაულა ასი წლის იმუბილე დიდი რევოლუციის შემდეგ.

მაგრამ მართო საფრანგეთს კი არ უდღესასწაულა თავის მონობიდან განთავისუფლების იუბილე, არამედ მთელი ქვეყნის თავისუფლათ მოაზრებმა იდღესასწაულეს ეს გაზაფხული ხალხთა ცხოვრებისა, რომელსაც ოდესღაც სიხარულით მიიგებენ კანტი და გოტე და გერმანიის ლიტერატურის და მეცნიერების საუკეთესო წარმომადგენლები.

მსოფლიო ქალაქში, პარიზში დღესასწაულის აღსანიშნავათ გამართეს განოფენა მთელი დედამიწის ხალხთა შრომის ნაყოფისა. ამისთანა ჯერ ქვეყანაზე არავის ენახა. ამ გამოფენის დროს მოხდა აუარებელი საერთაშორისო კრებები; კრებები ფაბრიკანტებისა, ვაჭრების, სასოფლო მეურნეობისა-ექიმებისა, მასწავლებლებისა და სხვათა.

აგრეთვე ქვეყნის სიმდიდრის შემქმნელმა მუშებმაც მოახდინეს საერთაშორისო სოციალისტური კრება პარიზში 14 ივლისიდან დაწყებული 21 ივლისამდე, რომელზედაც, სხვათა შორის, განიხილეს კითხვები შესახებ საერთაშორისო საფაბრიკო კანონმდებლობისა. ოცი კულტურული ეროვნების პროლეტარიატის 400 წარმომადგენლებმა, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს ამ კრებაზე, გამოიტანეს შემდეგი დადგენილება;

1 მაისს 1890 წელს ყველა ქვეყნის მუშებმა უნდა მოახდინონ ერთგვარი მანიფესტაცია და ყოველგან წარუდგინონ მთავრობას მოთხოვნა სამუშაო დღის კანონმდებლობით რვა საათით შეზღუდვის შესახებ.

მანიფესტაციის ფორმის არჩევა მიენდო თითოეულ მხარეს.

მანიფესტაციისათვის დანიშნული იყო პირველი მაისი, რადგან 1888 წელს ს.-ლუიში მომხდარ ამერიკის მუშათა კავშირების კრებაზე ამოიჩინეს ეს დღე იმ დემონსტრაციისათვის რომლითაც რვა საათის სამუშაო დღე უნდა მოეთხოვათ.

ასეთი იყო გადაწყვეტილება სოციალისტების საერთაშორისო კონგრესისა, რომელიც მოხდა 1889 წ. პარიზში. ამ გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანამ როგორც 1890 წ. ისე სხვა წლებშიაც, შეაშფოთა მთელი ქვეყანა და შიშის ზარი დასცა მმართველ კლასებს. 1890 წლიდან დაწყებული, ამ დადგენილების ძალით მილიონი მუშა კაცები და ქალები ყოველ წლიურათ იკრიბებოდნენ, მართავდნენ კორტეჟებს და ჭურადლებასაც არ აქცევდნენ არც პოლიციას. არც ციხეს არც სიმშის, რომელიც მუდმივ ემუქრებოდა მათ.

რვა საათის სამუშაო დღე ხალხურ მოთხოვნათ გადაიქცა, იგი შეიქნა ხალხის სურვილათ, ამ უკანასკნელს კი დიდ ხანს ვერაფერი წინ აღუდგება.

2) ცილის წამება. საერთო გაფიცვა.

ამ დადგენილებაში სიტყვაც არ არის: ეგრეთ წოდებულ „ლურჯ ორშაბათზე“ (Blauer Montag), რომელსაც თანახლავს ლოთობა, ბანქოს თამაში და ჩხუბი.

2) საერთო გაფიცვაზე.

3) დღესასწაულზე (უქმზე).

მთელი ქვეყნის მებძოლი მუშათა კლასი შეურიგებელი

მტერია უმზგავსი „ლურჯი ორშაბათისა“ ისე, როგორც მოუწესრიგებელ სამუშაო დროისა ეს უკანასკნელი კრება შეგებულა იქ, სადა „ლურჯი ორშაბათი“ ჩვეულებრივ მოცდენას შეადგენს. მებძოლ პროლეტარიატს ხომ სამუშაო დროის სიდიდის განსაზღვრა სურს. ყოველგან, სადაც კი მუშათა მოძრაობა ჩნდებოდა, კრებოდა „ლურჯი ორშაბათი“, და ამავე დროს ისპობოდა 14 და 18 საათის დამზღუდებელი სამუშაო დრო.

სადაც მუშათა ორგანიზაცია დამკვიდრდა „მეორშაბათით“ წლასი ნოსპო. მუშათა მოძრაობის მტრებიც კი ხშირათ აცხადებდნენ, რომ სოციალ-დემოკრატები ჩვეულებრივათ უფრო გონება დამჯდარი და ნიჭიერი მომუშავენი არიანო. და ჩვენ თამამათ შეგვიძლია სამართლიანის სიამაყით ვსთქვათ, რომ სოციალისტურმა მუშათა მოძრაობამ აღამაღლა ხალხის ზნეობრივი მხარე და გააბატონა გამეფებული კლასებიც.

მაშასადამე ცილს წამებდნენ მთელი ქვეყნის პროლეტარიატს, როდესაც ამტკიცებდნენ, ვითომ მას გადაწყვიტოს „ლურჯი ორშაბათის“ გამართვა. ეს წინათაც ხშირათ ხდებოდა ხოლმე.

ჩვენ გვინდა მოვსპოთ „ლურჯი ორშაბათი“. მაგრამ ჩვენ ისიც კი გვინდა რომ მოვსპოთ ღამის და კვირა უქმედლის დამლუპველი შრომა, დედაკაცის დაავათყოფებელი შრომა და ბავშვების სიცოცხლის მომსპობი შრომაც. ჩვენ გვინდა აგრეთვე ძირიან ბუდიანათ ამოფხრათ იმათი „ლურჯი ორშაბათი“, ვინც სხვის შრომის ნაყოფს ფლანგავს.

ძირს აქციონერების, რკინის გზის, ბანკების და ფულების წარმომადგენლების „ლურჯი ორშაბათი“! ძირს უშრომელათ შეძენილი შემოსავალი!

ცილის წამება და უნიკობა იმის მტკიცება, ვითომ საერთაშორისო კონგრესს დაენიშნოს 1 მაისს საერთო გაფიცვის დაწყება. ეს სიცრუეა!

ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ საერთაშორისო გაფიცვა შეუძლებელია, რადგან ჯერ ჯერობით ყველა მუშა არ არის შეგნებული.

ჩვენ ძალიან კარგათ ვიცით, რომ საერთაშორისო გაფიცვის გატარება შეუძლებელია, რადგან იმ მცირე რიცხვს შეგნებულ მუშებისა, მცირეს მთელ მუშათა კლასთან შედარებით, არ აქვს ასეთი კასები, რომ მათ შეეძლოთ თავი შეინახონ მთელ დროის განმავლობაში. დასასრულ ჩვენ დანამდვილებით ვიცით, რომ საერთაშორისო გაფიცვა უაზრობას წარმოადგენს, რადგან მის მიზანს უფრო ადვილათ მივალწვეთ ორგანიზაციის და საზრიანი ბრძოლის საშუალებით.

მუშა ხალხის ტანჯვის წინააღმდეგ საერთო გაფიცვა კი არ უნდა ჩაითვალოს საიმედო საშუალებათ, არამედ საერთო ორგანიზაცია.

იმ მომენტიდან, როდესაც თითოეული მხარის მუშები ადგილობრივათ შეკავშირდებიან, და როდესაც ეს ორგანიზაციები საერთაშორისო კავშირებს შეადგენენ, ამ მომენტიდან მეტი იქნება ყოველგვარი გაფიცვა.

შეკავშირებული მუშათა კლასი შესძლებს უკანახოს კანონები კაპიტალისტებს, მას შეეძლება უსისხლოთ გარდაქმნას საზოგადოება სოციალისტურ იდეალის თანახმათ. ამიტომ გაისმის დღეს ყოფინა: „მუშაკაცებო და მუშაქალებო“, შეერთდით! მხოლოთ თქვენი შეერთება მოგანიჭებს თავისუფლებას. მასთან ერთათ თქვენი შეერთება მშვიდობიან განვითარებას და სოციალისტურ საზოგადოების აშენებას ნიშნავს!

3. საერთაშორისო მუშათა დღესასწაული.

საერთო დღესასწაულის იდეა პირდაპირ კონგრესის გა-

დაწყვეტილებიდან როდი მომდინარეობს. იგი მალე გაჩნდა თვით პროლეტარიატში და დღესაც შეურყევლოთ ცხოვრობს მასში.

ეს იდეა — სამართლიანი, კარგი და დიდებული იდეაა. სამართლიანია, მთელი ქვეყნის მუშებს ქონდეთ დღესასწაული როდესაც მათ შეეძლოთ გმარულათ მოითხოვონ თავიანთი უფლებები და თავისუფლება.

განა ცოტა არიან ჩვენს დროში ისეთები, რომლებიც ცოტას მუშაობენ, და მიუხედავად ამისა წელიწადში რამოდენიმე თვე დღესასწაულობენ? განა არ არიან ისეთებიც, რომლებიც არასოდეს საზოგადო სასარგებლო შრომას არ ეწევიან და რომლებსათვის მთელი წელიწადი დღესასწაულია?

ნუ თუ მუშა მუდამ მიჯაჭული უნდა იყოს? ნუ თუ მხოლოდ მუშას არ უნდა ქონდეს უფლება თავისდა მიხედვით იდღესასწაულოს ერთი დღე მაინც.

მხოლოდ მას აქვს უფლება იდღესასწაულოს, ვინც შრომობს. მუქთა ხორას არ აქვს ეს უფლება; ის უნდა გამორიცხულ იქნას შემხიარულეთა რიცხვიდან. სხვა კლასებს ყველას აქვს თავის საკუთარი დღესასწაული და ჩვენც გვინდა გვექონდეს ჩვენი დღესასწაული.

ყველა ადამიანის ერთობა და ძმობა არის უზრუნველყოფა სამართლიანობის და მშვიდობიანობის.

იდეა საერთაშორისო დღესასწაულისა კარგი იდეაა, რადგან იგი აღვიძებს მასსას; მას შეაქვს მუშა ხალხში შეგნება თავისი მნიშვნელობისა და ძლიერებისა, ასწავლის მას, რომ ყველა დედამიწაზე მცხოვრები ადამიანები თანასწორები, ძმები არიან, დასასრულ საერთაშორისო დღესასწაულის იდეა დიდებული და აღმაფრთოვანებელია. ის შეგნება, რომ მილიონი გული ძვერს ერთ და იმავე დროს შრომის განთავისუფლებისათვის, ის შეგნება, რომ მილიონი ხმა გაისმის ერთ და იმავე საათში შრომის უფლებისათვის — ეს მართლა რომ დიდებული და აღმაფრთოვანებელია!

პირველ განმანთავისუფლებელ აქტათ ებრაელებისათვის შაბათის დღესასწაულობა იყო; პირველ განმანთავისუფლებელ აქტათ პროლეტარებისათვის უნდა იქნეს საერთაშორისო პროლეტარული შაბათი.

ეკლესია მოუწოდებს მორწმუნეთ ლოცვისთვის კვირას დილით, როდესაც თავი და გული განახლებული და შემთვინებელია; შეერთებული მუშებიც დილით მოუწოდებენ ყველას თავის დღესასწაულის სადღესასწაულოთ.

თავის საერთაშორისო დღესასწაულის დღეს დილით უნდა შეაკრიბონ მუშები და თავისი განახლებული და გამირული ხმა უნდა აღმადლონ ექსპლოატაციის, უსამართლობის და ძალმომრეობის წინააღმდეგ, თავისუფლების, ერთობას და ძმობის გასამტკიცებლათ.

პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში. *)

(თარგმანი).

1800 წლის სასტიკმა კანონმა პირველ ხანებში ვერაფერი გავლენა იქონია მუშათა კავშირის ბედ-იღბალზე. ლონდონის პოლიცია ძალიან ცუდათ იყო დაყენებული და თათქმის ყურადღებასაც არ აქცევდა კავშირებს; საფრთხე მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოელოდა მუშათა ორგანიზაციებს, თუ

რომელიმე მოთმინებიდან გამოსული კაპიტალისტი დაუწყებდა მათ დევნას. მაგიერში ისეთი ფაბრიკანტები იყვნენ, რომლებიც ურიგდებოდა კავშირების წარმოშობას და ასე გასინჯეთ მოლაპარაკებას და მსჯელობას მართავდა ორგანიზაციების წარმომადგენელთა მონაწილეობით. საზოგადოთ 1800 წლის კანონი ისე უმნიშვნელო გამოდგა ცხოვრებაში, რომ ჯორჯ უიტმა მას „მკვდარი კანონი“ უწოდა.

ასეთი აზრი 1800 წლის კანონის შესახებ არც თუ სრულიათ სამართლიანია.

მართალია მუშათა კავშირები კანონს შემდეგაც არ მომსპარა, მაგრამ მათი ბედ-იღბალი მუდამ საფრთხეში იმყოფებოდა, რადგან კაპიტალისტს ხელში ქონდა იარაღი მუშათა წინააღმდეგ და რაც უფრო ძლიერდებოდა მუშათა მოძრაობა, მით უფრო ხშირათ სარგებლობდნ ამ იარაღით. მაგ., 1816 წ. შვიდი მუშა დაატყუალეს სამ-სამი თვით „საიდუმლო საზოგადოებაში“ მონაწილეობისათვის. 1817 წ. ბლტონში დატყვევეს მთელი კრება ჩითზე მბეჭდავ საზოგადოების წარმომადგენელთა.

ასეთი შემთხვევა კიდევ მრავალი იყო.

წარმოების ძველ დარგში ბევრათ უფრო უზრუნველყოფილი იყვენ მუშები „საიდუმლო საზოგადოებათა“ კანონის მხრით, ვინემ წარმოების ახალ დარგში — მაგალითათ ქსოვის და ნახშირის საქმეში.

ეს მოვლენა იმით აიხსნება, რომ მრეწველობის ახალ დარგში მუშაობა ძალიან ადვილი იყო, გაჯიუტებულ მუშებს იქ ადვილათ ითხოვდნ, რადგან ახალ მუშას სულ ზალე შეეძლო თავის მარტივი საქმის შესწავლა. ასე რომ აქ მუშები ძალიან ხშირათ იცვლებოდნ და ორგანიზაციას არ შეეძლო მჭიდროთ ფეხი მოეკიდებია. მიუხედავად ამისა მთავრობის მხრით დევნა ვერც ასეთ მუშებში აღწევდა სასურველ მიზანს. მუშათა მოძრაობა არ ქრებოდა, მაგრამ ვინაიდან კანონს ეწინააღმდეგებოდა, ამატომ ის საშიშარი შეიქნა. მალაროს მუშებში და მქსოველებში ამ მოძრაობამ პირდაპირ გამანადგურებელი ხასიათი მიიღო.

შეუგნებელი და ყოველივე ორგანიზაციას მოკლებული მუშები კაპიტალისტთა შევიწროებას მოთმინებიდან გამოყავდა. ივინი გააფთრებულ მხეცებივით ეცემოდნ ხოლმე ფაბრიკებს, ამხეგრედდნ მაშინებს, ხოცდნ მმართველებს და როცა საკმაოთ იძიებდნ შურს და ჯავრს ამოიყრიდნ, ხეწნით და მუდარით ისევ სამუშაოთ ბრუნდებოდნ.

საცა კავშირებს მაგრათ მოეკიდა ფეხი, იქ ორგანიზაცია თან და თან ვითარდებოდა. ადგილობრივმა კავშირებმა ნაციონალური სახე მიიღო, მათი ვიწრო-ამქრული ეგოიზმი კლასობრივ შეგნებათ შეიცვალა. სხვადასხვა წარმოებათა კავშირებმა ერთმანერთის დახმარებას უმატეს. კლასობრივმა ბრძოლამ, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის დამახასიათებელია, თან და თან ნელ-ნელა ამქრული ბრძოლის ალაგი დაიკავა.

მუშათა კლასის ასეთმა თანხმობამ მალე თავი იჩინა იმ ბრძოლაში, რომელიც მუშებმა 1800 წ. გამოცემულ კანონს გამოუცხადეს.

(შემდეგი იქნებ.)

ეროზის და ქალაქების თვითმმართველობათა მოღვაწეების კრება მ. მოსკოვში.

12 ენკენისთვის მოსკოვში გაიხსნა ერობათა და ქალაქების თვითმმართველობათა მოღვაწეების კრება. კრებას დაესწრო ერობის 126 და ქალაქის თვითმმართველობათა 68 წარმომადგენელი. კრებაზე ბლომათ იყვენ პრესის წარმომადგენელ-

*) იხ. „მოგზაური“, № 36.

ნი, როგორც რუსულის ისე ზოგიერთ უცხოელ გამოცემათა სხდომა გახსნა საორგანიზაციო კომიტეტის ბიუროს თავმჯდომარემ ბ-მა გოლოვინმა, რომელმაც შემდეგი სიტყვებით მიმართა კრებას: „როგორც იცით უკანასკნელი საეროობა კრება დანიშნული იყო 6 ივლისისთვის მიუხედავად ამისა, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტრომ აკრძალა მისი მოწვევა. ბიურომ შეუამდგომლობა აღძრა გენერალ-გუბერნატორის წინაშე, რომელმაც იხელმძღვანელა შინაგან საქმეთა მინისტრის და მისი ამხანაგის პოლიციის მმართველის თანხმობით და ნება დაგვრთო შემდეგის პირობებით კრება გაეხსნათ: სხდომებს უნდა ესწრებოდეს მოსკოვის გენერალ-გუბერნატორის რწმუნებული. სხდომები გარეშე ხალხის დაუსწრებლათ უნდა სწარმოებდეს. კამათს და წეს-რიგს თვალ-ყური უნდა ადევნოს კრების თავმჯდომარემ, რომელმაც უნდა იხელმძღვანელოს მხოლოდ პროგრამით, ნება არ უნდა მისცეს არაფის მთავრობის საწინააღმდეგო სიტყვების წამოთქმისა და ეროვნებათა შორის უღელის ჩამოგდებისა. თუ ვინცობაა რომელიმე ამ მოთხოვნისათვის დარღვეულ იქნა, თავმჯდომარე ვალდებულია სხდომა შესწყვიტოს და კრება დახურულათ გამოაცხადოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს მოვალეობა ეკისრება გენერალ-გუბერნატორის რწმუნებულს, რომელმაც უნდა ეძღვეს უკიდურეს შემთხვევაში მიმართოს პოლიციას და თუ საჭიროთ სცნო შეიარაღებული ძალაც იხმაროს. ერთი სიტყვით ეს კრება ნება დართულია სწორეთ იმ წესების მიხედვით, რომელიც შეიმუშავა გრ. სოლსკის კომისიამ. ამ კომისიის მოღვაწეობა ამ ბოლო ხანს გახეთქებში იყო გამოცხადებული, ასე რომ მისი ავკარგიანობა ყველას გაგებულნი აქვს. ამიტომ ჩვენც ხალისიანათ ვთანხმდებით, რადგან მთელი ჩვენი მოღვაწეობა ასეთ პირობებში მომდინარეობდა“.

კრებამ თავმჯდომარეთ აირჩია ბ. გვიდენი, შემდეგ ბ. იაკუშკინმა საორგანიზაციო ბიუროს ერთელი მოხსენება სახელმწიფო სათათბიროში საზოგადო მოღვაწეთა მონაწილეობის მიღების შესახებ.

კრებამ მიიღო დაახლოებით ამ გვარი რეზოლიუცია: მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო სათათბირო არ არის ნამდვილი სახალხო წარმომადგენლობა, კრება საჭიროთ სცნობს მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში, რათა სახელმწიფო სათათბიროში მოხედეს ისეთი ელემენტები, რომელთაც შეეძლოთ გავლენა იქონიონ სათათბიროს დანარჩენ წევრებზე იმ მიზნით, რომ მოიპოვონ თავისუფლება და თანასწორობა და ნამდვილი სახალხო წარმომადგენლობა.

იმავე დღეს, საღამოს სხდომაზე წაკითხულ იქნა ზემოხსენებულ ბიუროს მიერ შედგენილი მოწოდება ხალხის მიმართ, რომელშიაც შემდეგი მოთხოვნისათვის აღნიშნული:

- 1) პიროვნების უფლებათა უზრუნველყოფა, სიტყვის და ბეჭდვის თავისუფლება, თავისუფლება ყრილობებისა, კრებებისა და კავშირებისა და საყოველთაო საარჩევნო უფლება.
- 2) მიენიჭოს სათათბიროს გადამწყვეტი ხმა იმ კანონპროექტების განხილვაში, რომელნიც მეფეს უნდა წარედგინოს დასამტკიცებლათ.
- 3) მიენიჭოს სათათბიროს გადამწყვეტი ხმა ხარჯთ-აღრიცხვის განსჯაში და საფინანსო ზომების გამოანახვაში.
- 4) მიენიჭოს სათათბიროს სამინისტროების მოქმედებათა კანტროლის უფლება.

ნაციონალური საკითხის შესახებ კრებამ დაადგინა:

- 1) ძირითადი კანონი რუსეთის სახელმწიფოსი უნდა უზრუნველ ყოფდეს იმპერიის ყველა შემადგენელ ეროვნებათა კულტურულ თვითგამორკვევის უფლებას, სხვადასხვა ერთა

ენების თავისუფლებას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, თავისუფლებას კრებებისა, კავშირებისა, სასწავლებლო და სხვა კომპლექსური დაწესებულებათა, რომელთაც აზრათ უფრო უნდა მიეცეს ლობის და კულტურის განვითარება.

- 2) რუსული ენა უნდა დარჩეს ცენტრალურ დაწესებულებათა, ჯარისა და ცლოტის სავალდებულო ენათ.

- 3) თუ რა ენა უნდა იხმარებოდეს ადგილობრივ ადმინისტრაციულ და სასამართლო დაწესებულებაში—ეს დამოკიდებულია საზოგადო და ადგილობრივ კანონებზე. ადგილობრივ საარჩევნო კრებათა და მათი აღმასრულებელი ორგანოების ენა თვით ხსენებულ კრებებზეა დამოკიდებული.

- 4) სასწავლებლებში ამა თუ იმ ენის ხმარება დამოკიდებული უნდა იყოს იმ სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივ დაწესებულებაზე, რომლის უწყებაშიც იმყოფება თვით სასწავლებელი. ამასთანავე პირველ-დაწყებითი და შეძლების დაგვარათ შემდეგი სწავლაც დედა ენაზე უნდა სწარმოებდეს.

მისი ბრალია?

„იგი (გაზეთ „არშალუის“-ში დაბეჭდილია წერილი) თავის შინაარსით წყალ-წყალა ფრაზეოლოგიას წარმოადგენს და მისი ავტორი არა თუ შორეულ—ბაქო-შუშა-ერევნის ამბებს ვერ განმარტავს, არამედ ადგილით უფრო ახლობელ ქართულ გაზეტების მიმართულებასაც ვერ იცნობს, მათ შესახებ ყოვლად შეუწყნარებელ უფიცობას იჩენსო, ამბობს სამართლიანად „ივერიის“ მეთაური. მართლაც, ხსენებული წერილის ავტორი ამ აზრს სრულიად ამტკიცებს. „განა ცოდვით ჩაეთვლება სომხის ბურჟუაზიას, თუ მან თავისი გაბატონებისათვის თავის სასარგებლოდ გამოიყენა ყველა საზოგადოებრივი ძალებიო?“ კითხულობს სომხის პუბლიცისტი გაკვირვებით. ნუ თუ მართლა ცოდვით არ ჩაეთვლება ბურჟუაზიას, თუ იმან „შავი რაზმი“ შეადგინა და დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობის მოწინააღმდეგეებს ძალა გაუორკვეცა? ნუ თუ ცოდვად არ ჩაეთვლება ბურჟუაზიას, თუ იმან ხულიგანები—ეს ერთნაირი საზოგადოებრივი, მხოლოდ ბნელი, ძალა თავისთავნ გამოიყენა? მართალია, ბურჟუაზიას შეუძლიან „ბნელი“ ძალები თავისთავნ გამოიყენოს—ეს ხომ ფულის საქმეა, მაგრამ ეს მას უფიცობათ ჩამოერთმევა, რადგანაც „ხულიგანები“ პირველ შემთხვევაშივე მას მიუბრუნდება და იმის სიმდიდრეს ერთიანათ გაანადგურებს. ამას დღეს ყველა თვალ-ხილული ადამიანი დაინახავს, ვერ მიმხვდარა ამას მხოლოდ სომეხ ბურჟუაზიის სუსტი დამცველი. მეორე აზრი, რომელიც უფრო ახირებულა, მდგომარეობს შემდეგში: ყველა მარქსისტი, ვინც უნდა იყოს იგი—კვძო კაცი, ჟურნალისტი, თუ მთელი პარტია, უნდა სიამოვნებით ეგებებოდეს ჩვენი ქვეყნის გაჩქარებულ ევოლიუციას, კაპიტალის კონცენტრაციას, სხვილი ბურჟუაზიის განვითარებას. განა ეკონომიურ ფაქტორების განვითარებას არ მოყვება პროლეტარიატის გამრავლება და მასში კლასიურ შეგნების გაძლიერება? და აქედან, რასაკვირველია, მაღლიერი უნდა იყოს სომხს ბურჟუაზიის და მას გუნდრუკს უნდა უკმევდეს. მართალია, მოგზაურელები თანაგრძნობით ეგებებიან კაპიტალისტურ წარმოების განვითარებას, ნატურალურ წარმოების და ფეოდალურ ნაშთების მოსპობას, რადგანაც რაც უფრო ჩქარა განვითარდება კაპიტალისტური წარმოება რომელიმე მხარეში, მით უფრო ჩქარა მზადდება შესაფერი ნიადაგი მომავალი სოციალური წესწყობილებისათვის. მაგრამ ისიც უნდა იცოდეს ყველამ, რომ მოგზაურელები, როგორც მარქსისტე-

ბი, ამ ეკონომიურ განვითარებაში არავის მაღლობას არ ეტვიან, არც კერძო პირს, არც რომელიმე ერის ბურჟუაზიას. პირიქით, ისინი ამ ვაჭაბუკებს ძილსაც დაუფრთხობენ პროლეტარიატის კლასიური შეგნების განვითარებით და მათი კაპიტალისტების წინააღმდეგ ამხედრებით. ვისი ბრალია, რომ სომხის პუბლიცისტს ვერ გაუგია მოგზაურელების ნამდვილი აზრი? იმისი ბურჟუაზიული აზროვნებისთვის არ კმარა მარტო მარქსის სახელის ხშირი ხმარება, საჭიროა მისი აზრების სინამდვილით გაგება და სწორედ აქ ხდება ის, რაც უნდა მომხდარიყო. სახარების შინაარსი თეკლათის მღვდელს ისე ესმის, რომ დრამის ფული ბლომად უნდა მისცენ, რადგანაც კრისტე ამბობს: „მუშაკი ღირსია სასყიდლისაო“, ხოლო თეკლათელებს სხვა ადგილი მოჰყავთ სახარებიდან: „უფასოდ მიიღე, უფასოდ გაეცია“, და ფულზედ უარს ეუბნებიან. ორივე მხარე თავის ინტერესებს ემსახურება. სომხების ბურჟუაზიის იდეოლოგიც ტყავიდან ძვრება, რომ სომხის ბურჟუაზია გაათეთროს და მარქსსაც ეპოტანება. ვისი ბრალია, რომ სომხის პროლეტარიატის კლასობრივი შეგნება დაბალ დონეზედ სდგას? „მოგზაური“ ამბობდა: „სომხის ბურჟუაზიამ და სამღვდლოებამ თავისი კლასობრივი ინტერესები საერთო ინტერესად გასაღეს, ამით „ყველა საზოგადოებრივი ძალა თავისთავად გამოიყენეს, ხოლო პროლეტარიატი სიბნელეში ამყოფესო“. ამის წინააღმდეგ სომხების პუბლიცისტი არსებითად არაფერს ამბობს, რადგანაც იმას გონია, რომ ეს მოვლენა ისტორიული აუცილებლობაა, რადგანაც «განა ცოდვით ჩვეთვლება სომხის ბურჟუაზიას, თუ იმან შოვინიზმი იკადავა, ბნელი ძალებიც გამოიყენა და თათრების პროლეტარიატი სომხების პროლეტარიატს დააჯახა!»

გახვთ „არშალუს“-ში დაბეჭდილ უაზრო წერილით შესაფერად ისარგებლა „ივერიის“ მეთაურმა. მართალია, ეს წერილი უბრალო ფრაზეოლოგიაა, მოგზაურის ნამდვილი მიმართულებების გაუგებრობის ნაყოფია და, როგორც ამისთანა, არა-ყურადღების ღირსი, მაგრამ ის მაინც მშვენიერია იმდენად, რამდენად ის „ივერიის“ მეთაურს გამოადგება „მარქსელების“ წინააღმდეგ. „ივერიის“ პუბლიცისტმა ჭეშმარიტების აღმოჩენაში სომხის მეცნიერს გადააჭარბა. თურმე სომხის ბურჟუაზია და მისი იდეოლოგები დიდი მომხრენი ყოფილან კლასობრივი ბრძოლის, თურმე სომეხ კაპიტალისტს ძლიერ უხარიან, როცა მის ქარხანაში იფიცებიან, სამუშაო ქირის მომატების და დროს შემცირებას თხოულობენ. «კლასობრივად გვებრძოლე» იქახას, ჩვენი ავტორის აზრით, სომხის ბურჟუაზია და მისი იდეოლოგები. ცხოვრებაში კი სულ სხვას ეხედავთ. უპირველესად ყოვლისა ყოველი ბურჟუაზია კლასობრივი ბრძოლის წინააღმდეგია და ხშირათ მიმართავს ჯარს გაფიცულ მუშების მოსაქუჩიანებლად. ნუ თუ ეს არ შეუძინევია ჩვენს ავტორს? მაგრამ იმას ხომ სულ სხვა თვალთახედვის ისარი აქვს და რაც მას გულს არ უნდა, იმის თვალცი ვერ ამჩნევს. ამასთან ნეტა რათ დასჭირდა „ივერიის“ პუბლიცისტს მისი ჯურის ვაჭაბუკებისგან არა ერთხელ გამოთქმული ცილის წამების განმეორება, რომ «დასელებს» გამოგდებელი აქვთ ხმარებიდან სიტყვა «ენაო». ამისთანა ჭორს ახლა ფასი დაეკარგა და თუ თქვენ არ იცით მოგზაურელების აზრი ენის შესახებ, გთხოვთ პარტიული ლიტერატურა კარგათ გაიკნოთ და იქამდის კი იქონიოთ იმდენი სიფრთხილე, რამდენიც სიღინჯე გაქვთ. (ასასრულ, გასაკვირველია ჩვენი ავტორის ულოლიკობა. რათ დასჭირდა მას „მოგზაურის“ წინააღმდეგ გამოყენება იმ მასალის, რომელიც, მისივე სიტყვით, მოთავსებულია „სომეხ პუბლიცისტის ფრაზეოლოგიის კრებულში“. ვისი ბრალია, რომ სომხის პუბლი-

ცისტის „მოგზაურის“ აზრს ვერ იგებს და მის წინააღმდეგ „ყოვლად შეუწყნარებელ უვიცობას იჩენს?“, ვისი ბრალია, რომ თქვენც არ იცნობთ, თუ არ გინდათ, რატომ უნდა მოგზაურის წინააღმდეგ აზრებს ამა თუ იმ საკითხზედ? რასაკვირველია, არა ფ. მახარაძესი და „მოგზაურის“ პარტიის კაცების.

ბ. თეკლათელი.

ქართული მუსიკა.

ყოველგვარ ქართულ საქმეში კულტურა თვალსაჩინო ადგილს იჭერს და თანდათან განვითარების, გაუმჯობესების ნიადაგზე ფუძნდება, მაგრამ ასეთივე არ შემიძლია ვსთქვა ქართულ მუსიკაზე. ვსთქვათ, ქართული მუსიკა ჯერ ნორჩია. იმისი ნოტების სწავლებით წერა დავაასრულე 1885 წელს და მას შემდეგ ბევრიც დაუსწრე, მაგრამ გავრცელება მისი საქვეყნოთ არ მოსურსდა. ქართული ზემირი მუსიკა მდიდარია რადიკალიზმით, მშვენიერია შედგენილი კიდეით. მას აქვს თავისებური გამომხატვისა, ტემპინოლოგია. მაგალითად: ავაჯა (Melodia), ხტილი (Intervale), ზომა (Misura, tempo), წართქმა (Recitativo), ბგერა, ტონი (Tono) ჭეჭა Forté. დამუხლება (Finale), სასულე (Pausa), შეჩერება (Fermato), ფეროვნება (Colorito), და სხვა ნოტებს აქვს: სამანა (Trioli) სამჯერ ხმის აწევ-დაწევა ერთი ხელის დაკრძაში, ხუთანა (Zuintoli) ხუთჯერ ხმის აწევ-დაწევა ერთი ხელის დაკრძაში, ექვანა (Sestoli) ექვსჯერ ხმი აწევ-დაწევა ერთი ხელის დაკრძაში. ქართული მუსიკა შეშვობილ-შედგენილია ყოველ მთხვანებისათვის ცნობილსაში: ჭირში, ღხინში, მუშაობაში, მგზავრობაში, დაშვრობაში, ნადირობაში, აწეობაში, ცხენოსნობაში, რთვანაში (ტეკანაში) და სხვა. (ეგვალ ესენი დაწერილი მაქვს ნოტებზე და რამდენიმე დაბეჭდილიც არის). ქართული სიმღერების ხმებს აქვს თავიანთი განსაკუთრებული სახელწოდება: კრინი (Soprano), ზილი (Contralto), გამყივანი (Tenore) მაღალი ბანი (Baritono), ბანი (Basso), დვრინი (Bassoprofondo), დუმბი (Profondissimo).

ქართულ მუსიკას, სხვათა შორის, აქვს შედგენილი მდიდარი დასაუღეთ საქართველოში მიცვალებულს ასეთლებდენ საჯარო გლოვა-ტირილით. თითოეული მამტირალი, კეობს წინ მჭკვრ-მეტყველებით ადრუსხვად მიცვალებულის წასულს ავ-კარგაინობას. მამტირალის დეკლამაციურ სიტყვებს მიუკებდა ზარი —სამგლოვანრო გლოვა უსიტყვოთ, წენართ, წეობილათ, ზანს დეკლამაციასთან ხმას აყოლებდენ რიგ-რიგობით თმა გამდიდი ექვსი ქალიშვიდი კრინისა და ზილის ხმით „უი, უი“-ის სიტყვით. ეგვალ ესენი გვიხატავენ რიგინალ სურათს და თავისებურს მუსიკას. ქართულ მუსიკას აქვს თავისი კანონები ხმათა შეწყობისა და მათ შორის განწყობილებისათვის, მაგრამ ზოგიერთ უცხოელთ და ჩუენებსაც დაუწყიათ წერა ზემირი მუსიკისა, რომელშიც არ არის დარული ის კანონი, ურამდისათ სიმღერა კარგავს სინამდვილეს და იმცირებს დირსებას. ვამბობ, ქართული მუსიკა მდიდარია რადიკალიზმით და მრავალგვარ კიდეობით, მაგრამ ეს სიმდიდრე მთლათ ვერ ჩავიკეთ ხელში, რადგანაც ხმარება მათი მცირდება და თითქმის ისეობა. ამ გარემოებას მოულოდნელმა შემთხვევამ გაუღიმა. ჩვენს მოღვაწეს ბ. არისტო ქუთაიელისა შედ მიწვევით ცოდნა ზემირი ძველი საგალობლები. მას უსწავლია ცნობილ მგალობლის სიმონ კუტისაგან ხონში და დამაწერინა ნოტებზე 551 ცალი საგალობლები, რომელნიც სავსეა შედგენილი სიტყვებით, შეტადრე ჭრელები და წარდგომები, დიდებულათ და ხელგონურათ შედგენილი ძველი მგალობლების მიერ. დიდი მადლობის დირსა ბ. ქუთაიელისა, რომელმაც უსასუადლოთ შესძინა ეს ძვირფასი განძი ქართულ

მუსიკას და დაკარგვას ააშკრა. სულ დასწერე საგალობლები: ქუთაისში—400, გურიაში—500, ქუთათელადისივან 551, საერო სამღერებო საქართველოს ყველა კუთხისა—300. სულ—1751.

ფილომინ ქორიძე.

განცხადება

გამოვიდა და იუდიება ახალი წიგნი:

კლარა ცეტინასი „დედაკაცი“

და „მისი ეკონომიური მდგომარეობა. ფასი ორი შაური.“

ქართული წარმოდგენა

სახსინო თეატრი.

ხუთშაბათს, 13 ოქტომბერს,

ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ

წარმოდგენილი იქნება

ვლ. ალაძის-მისიწვილის მონაწილეობით

— ზირველათ ახალი ზიესა —

I.

მამა

ტრაგედია 3 მოქმ. ა. სტრინდბერგისა, თარ. თ. ხუსკინაძის მიერ.

II.

გუბრის საღერაული

ვლდევ. ერთ მოქმედ. მაზურკევიჩისა. თარგ. დ. აწყურელისა.

მონაწილეობას იღებენ: კბ-ნი ტასო აბაშიძე, ნ. ვაბუნია-ცაგარლისა, დ. ივანიძე, ა. კარგარეთელი, მ. მდივანი, ბ-ნი: ვ. აბაშიძე, ვ. გუნია, შ. დადიანი, ზ. საფაროვი, კ. შათირიშვილი, ვ. ურუშაძე.

წარმოდგენა დაიწყება 8 საათზედ.

ადგილების ფასი: ლოჟები 2 მანეთიდან 10 მანეთამდე, ბალკონი 60 კაპეიკიდან 75 კაპეიკამდე, ამფითეატრი 1 მან. გალერეია 25 კაპ.—35 კაპეიკამდე.

შვირიდებისათვის ადგილები 40 კაპ.

მზადდება წარმოსადგენად „სულით ობოლნი“, „შიოთავადი“, „მარუჩა“ „ქოხში“.

თეატრის გამგეობა უნორჩილესად სთხოვს მაყურებლებს:

1) ყველანი ისხდნენ მხოლოდ თავთავიანთ ადგილებზე, რაიც აღნიშნულია ხოლმე ბილეთებზე, რათა ამით დამყარდეს სასურველი და საჭირო წესრიგიანობა;

2) პიესის წარმოდგენის დროს ტაშს ნუ დაუკრავენ და ნუ გამოიწვევენ ხოლმე მსახიობთ, რადგან უდროვო დროს მოქმედების შეწყვეტა შთაბეჭდილების მთლიანობას აფუჭებს და მსახიობთაც აღკრძალული აქვთ მოქმედების დასრულებამდე გამოსვლა თავის დასაკრებლათ.

3) მეორე ზარის შემდეგ ყველანი დასხდნენ თავთავიანთ ადგილას და ამით ხელი შეუწყონ ანტრაქტების შემცირებას და ამავე დროს მოერიდნენ სხვა მაყურებელთა შეწუხებას უდროვო დროს ადგილების ძებნით.

რეჟისორი ვალერიან გუნია.

ახალი წიგნები

თფილისი, კიროვანია, № 7. (Тифლის, Кирова, № 7).

წიგნის მალაზია. 3. ბადილიასი.

К. Маркс. . . Гражданск. война во Франци. Полн. перев. под ред. Ленина, О. 1905 г. — р. 15 к.

„ „ Современная борьба классов. О. 1905 г. — р. 8 к.

К. Каутский. . . Развитие форм гесуд. Р.-н.-Д. 1905 — р. 7 к

„ „ Социальный переворот. На другой день. С.-П. 1905 г. . . . — „ 20 к.

А. Бебель. . . Женщина и социализм. О. 1905 г. 1 р. — „

В. Либкнехт. . . Два мира. Съ предисл. Ю. Маттегера. О. 1905 г. — „ 15 к.

„ „ — „ 15 к.

Кл. Цеткина. . . Женский вопрос и германск. студенчество О. 1905 г. — „ 8 к.

Бруно Шенлянк. . . Пролетариат и его стремления. О. 1905 г. — „ 15 к.

В. Пемберг-Ривс. . . Политичес. избирательныя права женщ. въ Австрали. О. 1905 г. — „ 8 к.

Проф. А. Миклашевск'й. . . Стачки и социальный вопрос С.-П. 1905 г. — „ 30 к.

А. Горбунов. . . Гарантии личной свободы въ Англии. Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 15 к.

Б. Бакс. . . Великая Французская революция. Перев. сч англ. Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 15 к.

Ж. Лонг. . . . Социализмъ въ Японии. Переводъ съ франц. В. Засуличъ. О. 1905 г. — „ 10 к.

А. Пшемехонов. . . Крестьяне и рабочие. С.-П. 1905 г. — „ 30 к.

А. Оларь. Политическ. ист. французск. революции. М. 1905 г. 3 р. — к.

Идеи марксизма въ германск. рабоч. парти. С.-П. 1905 г. — „ 10 к.

С. Котляревский. . . Совѣщательное представительство Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 4 к.

К. Рожков. Исторія крѣпостного права въ Россіи. — „ 10 к.

Какъ сицилійскіе крестьяне боролись за свои интересы, Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 6 к.

Н. Щеткинъ. . . Земская и городская Россія о народн. представител. Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 10 к.

Пѣсни Труда. 2-ое дополн. изданіе. Р.-н.-Д. 1905 г. — „ 8 к.

წიგნები შეიძლება გაიწეროს ფასდაღებითაც. (სქ ნალოჯ. პლათ.).

წიგნის მალაზიაში იყიდება შემდეგი ფორმების გამოცემანი: „Буревѣстникъ“, „Молоть“, „Донская рѣчь“, „Обществен. польза“, „Демось“, „Новая заря“, „Впередь“, „Возрожденіе“, М. С. Козмана. *Маріи Малыжъ Е. Алексеевой.*

და სხვანი.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომიშვილი.